



Θέμα εργασίας:

**ΤΟ ΕΡΩΤΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ
ΤΟΥ Γ. ΣΕΦΕΡΗ**

ΓΙΑΓΚΟΥ ΕΛΕΝΑ

MDIS 600 Διπλωματική Εργασία

Επιβλέπων καθηγητής : Δρ Γιώργος Γεωργής

ΙΟΥΛΙΟΣ 2017



Θέμα εργασίας:

**ΤΟ ΕΡΩΤΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ
ΤΟΥ Γ. ΣΕΦΕΡΗ**

ΓΙΑΓΚΟΥ ΕΛΕΝΑ

MDIS 600 Διπλωματική Εργασία

Επιβλέπων καθηγητής : Δρ Γιώργος Γεωργής

ΙΟΥΛΙΟΣ 2017

Περιεχόμενα.

Ευχαριστίες.....	2
Εισαγωγή	3
1. ΣΤΡΟΦΗ - Ο ΕΡΩΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ ΣΕΦΕΡΗ	
1.1. Η προμετωπίδα και το θέμα του ποιήματος.....	4
1.2 Α ' Μέρος	6
1.3 Β ' Μέρος.....	7
1.4 Γ ' Μέρος.....	10
1.5 Δ ' Μέρος	14
1.6 Ε ' Μέρος.....	16
2. ΣΤΕΡΝΑ	19
3. ΚΙΧΛΗ - ΗΔΟΝΙΚΟΣ ΕΛΠΗΝΟΡ.....	20
4. ΚΙΧΛΗ – ΤΟ ΝΑΥΑΓΙΟ ΤΗΣ ΚΙΧΛΗΣ - ΤΟ ΦΩΣ.....	28
5. ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΚΑΤΑΣΤΡΩΜΑΤΟΣ Γ ' - ΎΓΚΩΜΗ	33
6. ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΚΑΤΑΣΤΡΩΜΑΤΟΣ Γ ' - ΕΠΙΚΑΛΕΩ ΤΟΙ ΤΗΝ ΘΕΟΝ.....	38
7. ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΚΑΤΑΣΤΡΩΜΑΤΟΣ Γ - Ο ΔΑΙΜΩΝ ΤΗΣ ΠΟΡΝΕΙΑΣ.....	43
8. ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΓΥΜΝΑΣΜΑΤΩΝ Β' – ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ - ΑΡΙΑΔΝΗ	51
9. ΑΣΜΑ ΑΣΜΑΤΩΝ.....	55
Συμπεράσματα.....	62
Βιβλιογραφία.	

Ευχαριστίες

Η παρούσα μεταπτυχιακή μου εργασία με τίτλο *Ερωτικός Σεφέρης* εκπονήθηκε στα πλαίσια του μεταπτυχιακού προγράμματος Σπουδές στον Ελληνικό Πολιτισμό.

Δεν θα μπορούσα στο σημείο αυτό να παραλείψω τις ευχαριστίες γιατί αισθάνομαι εντονότατη την ανάγκη να ευχαριστήσω ειλικρινά και θερμά τον κ. Γεώργιο Γεωργή ο οποίος υπήρξε ο επιβλέπων καθηγητής μου που με καθοδήγησε στην επιλογή του θέματος. Η γνωριμία μας υπήρξε καθοριστικός παράγοντας για την επιτυχή ολοκλήρωση των μεταπτυχιακών μου σπουδών. Ο άψογος επαγγελματισμός του, η έμπειρη καθοδήγησή του καθώς και η απλόχερη πρόσβαση για μελέτη στην προσωπική του βιβλιοθήκη που περιλαμβάνει οτιδήποτε έχει γραφεί για τον Σεφέρη, μου επέτρεψε να ολοκληρώσω την εργασία μου επιτυχώς και χωρίς άγχος.

Ευχαριστίες εξίσου θερμές οφείλω και στον καθηγητή μου κ. Αντώνη Κλάψη, ο οποίος καθ όλη την διάρκεια της μελέτης μου, μου προσέφερε την αμέριστη βοήθεια του παρέχοντας μου έμπρακτη πρόσβαση στην βιβλιοθήκη του κ. Γεώργιου Γεωργή. Η συνεχής και υπομονετική του καθοδήγηση, η πρόθυμη και άμεση επίλυση αποριών οποιασδήποτε φύσεως που αφορούσαν την εργασία μου, συνέβαλαν τα μέγιστα για το επιτυχές αποτέλεσμα της.

Αγαπητοί κ. Γεώργιε Γεωργή και κ. Αντώνη Κλάψη, τα λόγια και οι ευχαριστίες δεν είναι αρκετά για να αποδώσουν την ευγνωμοσύνη που νιώθω για την βοήθειά σας. Το τελικό αποτέλεσμα της παρούσας εργασίας δεν θα ήταν το ίδιο χωρίς την πολύτιμη συμβολή σας.

Εισαγωγή.

Αφετηρία για την παρούσα εργασία υπήρξε κυρίως η επιθυμία μου να μελετήσω το ποιητικό έργο του Γιώργου Σεφέρη, να γνωρίσω εις βάθος την ερωτική του ποίηση που είναι άκρως αισθησιακή. Για την καλύτερη δυνατή προσέγγιση του θέματος, η όλη εργασία είναι δομημένη σε κεφάλαια που η μελέτη τους έγινε σύμφωνα με τις ποιητικές συλλογές στις οποίες ανήκουν, με άξονα τον χρόνο ξεκινώντας από την πιο παλιά και προχωρώντας στην πιο πρόσφατη. Πιο συγκεκριμένα ξεκινώντας με το πρώτο κεφάλαιο, ασχολούμαι με την συλλογή Στροφή και γίνεται μια προσπάθεια να εξετάστεί ο περίφημος Ερωτικός Λόγος με σχόλια, λεπτομέρειες και συμπεράσματα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο έριξα μια γρήγορη ματιά στην Στέρνα, ενώ στο τρίτο και τέταρτο κεφάλαιο αντίστοιχα με απασχόλησε η ποιητική συλλογή Κίχλη και ειδικότερα ο Ηδονικός Ελπίνωρ και το φώς.

Ακολουθώντας στο, και πέμπτο και έκτο κεφάλαιο καταπιάστηκα με το Ημερολόγιο καταστρώματος Γ', ειδικότερα με την Έγκωμη και την αισθησιακή περιγραφή της όμορφης Έγκωμίτισσας καθώς και με το ποίημα Επικαλέω τοι την Θεόν, ενώ στο έβδομο κεφάλαιο με απασχόλησε Ο δαίμων της πορνείας.

Στο όγδοο κεφάλαιο το ενδιαφέρον μου επικεντρώθηκε στην ποιητική συλλογή Τετράδιο Γυμνασμάτων Β' – Περιστατικά, ασχολήθηκα με το ποίημα Αριάδνη του Σεφέρη.

Στο ένατο σε σειρά κεφάλαιο ασχολήθηκα με το ποίημα μετάφραση Άσμα Ασμάτων.

Ολοκληρώνοντας την μελέτη μου, στη δεύτερη ενότητα προσπάθησα να καταλήξω σε συμπεράσματα και να παραθέσω την δική μου άποψη και σχόλια όσον αφορά τα όσα μελέτησα.

1. Ο ΕΡΩΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ ΣΕΦΕΡΗ.

1.1 Η προμετωπίδα και το θέμα του ποιήματος

Ποιος θα φανταζόταν ποτέ πως γύρω από τον Σεφέρη, που θεωρούσαμε ότι γνωρίζουμε, θα πλεκόταν μια τόσο συναρπαστική βιογραφία, που θα αποκάλυπτε το φοβερό ερωτικό ταμπεραμέντο του ποιητή; Ο Σεφέρης κατόρθωσε να ολοκληρώσει το νόημα και το βάθος της αγάπης, γράφοντας τον Ερωτικό Λόγο, ένα άρτιο δείγμα λυρισμού που ανήκει στο δεύτερο μέρος της ποιητικής συλλογής «Στροφή». Ο ποιητής καταφέρνει να παραστήσει το ερωτικό συναίσθημα όχι σαν υπόθεση προσωπική αλλά σαν ένα αίσθημα κοσμικό, άμεσο που ταυτίζεται με το ωραίο. Ειδικότερα ο Ερωτικός Λόγος σημαδεύτηκε από τον πρώτο μεγάλο έρωτα της ζωής του. Το 1923 γνωρίζει στο Παρίσι τη Ζακλίν, μία όμορφη, ευγενική πιανίστα, με μια συγκινητική αφοσίωση και τρυφερότητα για τον ποιητή. Είχαν προηγηθεί, αλλά και θα ακολουθούσαν, πολλές γυναίκες στη ζωή του· η Ζακλίν όμως έμελλε να κυριαρχήσει τουλάχιστον επί έντεκα χρόνια στη σκέψη του, με το μεγαλύτερο μέρος της ερωτικής του ποίησης να απευθύνεται σε αυτήν. Τον ενέπνεε και τον καταλάβαινε. Ο δεσμός παρά τους χωρισμούς και τις σκόρπιες ερωτικές του περιπέτειες με άλλες γυναίκες- θα κρατήσει πολύ, αλλά δεν έφτασε σε γάμο. Ο Σεφέρης δεν επιθυμούσε να παντρευτεί, αν και ποτέ του δεν θα την ξεχνούσε: «Είναι μερικά αισθήματα στη ζωή που ποτέ δεν ξεθωριάζουν...¹»

Ο Ερωτικός Λόγος, το πολύστιχο αυτό ποίημα που αποτελείται από πέντε μέρη, ξεκινά με ένα μότο, μία προμετωπίδα από τον τρίτο Πυθιόνικο του Πινδάρου: «Ἐστι δε φύλον ἐν ἀνθρώποισι ματαιότατον, ὅστις αἰσχύνων ἐπιχώρια παπταίνει τα πόρσω, μεταμῶνια θηρεύων ἀκράντοις ἐλπίσιν». (Μεσ στων ἀνθρώπων τις γενιές οἱ πιο ἀνέμυαλοι εἶναι ὅσοι περιφρονούν τα κοντινά και ρίχνουν τη ματιά τους στα μακρινά, και μ' ἐλπίδες κούφιεσ τ' ἄπιαστα κυνηγούνε)¹.

1. Πάνος Γραικού, *Μελέτες πάνω στην ποίηση του Σεφέρη. Η Στροφή- Η Στέρνα – Το μυθιστόρημα. Ποιόν άνθρωπο περιγράφει ο κύριος Στρατής Θαλασσινός* (Αθήνα: Γ. Κυπαρίου, 1967), σ. 55

Το ερώτημα, είναι τι να υπονοεί και σε ποιον να αναφέρεται ο Σεφέρης προτάσσοντας το συγκεκριμένο μότο; Ο ποιητής θέλει να πεί πως ο άνθρωπος δεν πρέπει να διστάζει όταν του παρουσιάζεται μια ευκαιρία για να χαρεί την ευτυχία. Είναι παράλογο να τον σταματούν οι σκέψεις και οι ψευτοφιλοσοφίες. Το μότο είναι στην ουσία η συγκεκριαίωση εκείνων που προηγήθηκαν. Άν ο έφηβος Σεφέρης δεν περιφρονούσε τα επιχώρια και δεν κυνηγούσε τα υποθετικά μακρινά τα πράγματα δεν θα θα εξελίσσονταν με τον τρόπο που εξελίχτηκαν και η κοπέλα του χωριού δεν θα είχε την τύχη που την βρήκε. Ακόμη και ο τίτλος « Ερωτικός Λόγος » μας λέει πως πρόκειται για μια συνομιλία ανάμεσα στον ποιητή και την αγαπημένη του, την φτωχή κοπέλλα της Ιωνίας. Η κοπέλλα βρίσκεται ήδη πολλά χρόνια στον κάτω κόσμο, αλλά είναι ολοζώντανη στην μνήμη και την καρδιά του ποιητή. Για να πραγματοποιηθεί η συνομιλία τους, ο ερωτικός λόγος, είναι ανάγκη η απόκοσμη κοπέλλα να γυρίσει ανάμεσα στους ζωντανούς, να ξεπεράσει τον θάνατο, να ξαναγίνει αυτό που υπήρξε κάποτε. Ο ποιητής γνωρίζει πως αυτό είναι αφύσικο αλλά δεν διστάζει να πιστέψει και το πιο απίθανο όταν κάτι τον ευχαριστεί. Είναι έτοιμος να πιστέψει στο θάμα, γι αυτόν είναι όλα βολετά. Αλλά μέσα στην πίστη του αναρωτιέται αν θα βρεθεί ένα ποταμός σαν τον Αχέροντα που να είναι πλωτός όχι μόνο για τους νεκρούς απο τη Ζωή προς το Θάνατο αλλά και το αντίστροφο. Ψάχνει να βρεί ο ερωτευμένος ποιητής τον τρόπο της μετάβασης απο τον Θάνατο στη Ζωή.

Στο Α μέρος του Ερωτικού Λόγου διαγράφεται η ανάδυση μιάς ανάμνησης που εκφράζεται με τις εικόνες του ρόδου, ενώ στο Β μέρος υπάρχει μια διαλεκτική σχέση ανάμεσα στη μνήμη και τη λησμονιά. Γίνεται μια ανάκληση των χαμένων και ξεχασμένων ψυχικών καταστάσεων, κάτι που προκαλεί ανατρίχιασμα. Η εικόνα του ρόδου επανέρχεται για να ξυπνήσει την πιο κρυμμένη ανάμνηση. Σε όλο το Γ μέρος θα επικρατήσει η μορφή της γυναίκας που με την ρήση της οδηγεί τον ποιητή στη αποδοχή του περάσματος του καιρού και την μοιραία αναγκαιότητα της λήθης. Στο μέρος αναπτύσσεται η λησμονιά, η μνήμη μέσα απο την ανάκληση της γυναίκας, ζωντανεύει και καρποφορεί. Στο Έ μέρος έρχεται αναγκαστικά, μοιραία και αμετάκλυτα η παραδοχή του τέλους. Ο κύκλος της ζωής κλείνει και η συνάντηση που έγινε, σβήνει, χάνεται. Ο απλός παλμός δεν βρήκε τον τρόπο να ταιράξει με την φαινομενική απλότητα της καθημερινότητας. Ο λογισμός δεν κατάφερε να χτίσει γιοφύρια²

2. Lucia Marcheselli Loukas, «Γυναικεία φωνή και ρυθμός στον Ερωτικό Λόγο του Γιώργου Σεφέρη », στο : Μιχάλης Πιερός (επιμ.), *Γιώργος Σεφέρης το ζύγισμα της καλοσύνης*, (Αθήνα: Μεσόγειος, 2004), σ.310

1.2 Α' Μέρος

Η απώτερη αφορμή του Ερωτικού Λόγου μια γυναίκα που σημάδεψε την ύπαρξη του ποιητή και τον συντάραξε ψυχικά. Μα έπειτα η γυναίκα εξαφανίστηκε, η περιπέτεια χάθηκε και δεν μένει παρά ο χωρισμός που θα μετατρέψει τον έρωτα αυτό σε δραματικό σύμβολο της ζωής και της μοίρας. Ο ποιητής δοκιμασμένος και σοφότερος τώρα πιά αναπλάθει με το νού του την ιστορία που και μόνο η ενθύμησή της τον συγκλονίζει. Έτσι οι πρώτοι στίχοι γίνονται δραματικοί αφού υποδηλώνουν την ανθρώπινη μοίρα που περιμένει να μας πληγώσει και να μας λυτρώσει ταυτόχρονα αφού έτσι θα μας δώσει την ευκαιρία να ανακαλύψουμε έναν καινούριο άνθρωπο μέσα μας.

Η μοίρα φυσικά για τον Σεφέρη, τον ερωτικό ποιητή δεν θα μπορούσε να έχει άλλη μορφή απο αυτή της γυναίκας που τον κάνει να βλέπει όλο τον κόσμο εξωπραγματικό αλλά συνάμα απλό, σαν τον παλμό της καρδιάς. Ανυψώνει το αντικείμενο του πόθου του και νιώθει την ανάγκη να το υμνήσει. Η μοίρα – γυναίκα είναι η πιο ακαταμάχητη έλξη που μεταβάλλει ολοκληρωτικά την ψυχосύνθεση του ποιητή, τον οπλίζει με μία ορμή που του μεταστρέφει την φαντασία και τον κάνει να βλέπει όλη την δημιουργία εύκολη, σαν ένα παλμό, σαν μια κατάκτηση που θα γίνει δίχως κόπους και θυσίες. Το ρόδο της μοίρας, η μοιραία γυναίκα, δέχτηκε το ωραίο πρόσταγμα της Μοίρας να ανοίξει μια μια πληγή στην καρδιά του ποιητή. Ένα μυστικό πρόσταγμα σαν σπαθί κρυμμένο κάτω απο το γλυκό χαμόγελο της ελπίδας για προσπέλαση του υπερβατού. Για να γίνει αυτό, έπρεπε να πραγματοποιηθεί το ανέβασμα της αγαπημένης από τον Άδη στον πάνω κόσμο. Για αυτό τον λόγο όλα φαντάζουν στα μάτια του ποιητή εύκολα. Αρκούσε ένας απλός παλμός για να περάσουμε από τον θάνατο στη ζωή, όπως και το αντίστροφο. Ο ποιητής κάνει σκέψεις απατηλές, αλλά στην ουσία ο έρωτας για τον ίδιο τον Σεφέρη είναι μία έξαρση που συμβάλλει, ακόμα και όταν έχει φτάσει στο τέλος του, στην δημιουργία και τα μεγάλα έργα³. Στην ουσία τελικά, το ρευστό ερωτικό συναίσθημα μετουσιώνεται σε καλλιτεχνική αξία, γίνεται ποιήμα και λυτρώνει τον τεχνίτη του⁴:

3. Φ.Α. Δημητρακόπουλος, *Για τον Σεφέρη και για την Κύπρο* ((Αθήνα, 1992), σ.15

4. Τίμος Μαλάνος, *Η ποίηση του Σεφέρη και η κριτική μου* (Πρόσπερος, 1982), σσ.12-13

A'

Ρόδο της μοίρας, γύρευες να βρεις να μας πληγώσεις
μα έσκυβες σαν το μυστικό που πάει να λυτρωθεί κι
ήταν ωραίο το πρόσταγμα που δέχτηκες να δώσεις κι
ήταν το χαμογέλιο σου σαν έτοιμο σπαθί.

Του κύκλου σου το ανέβασμα ζωντάνευε τη χτίση
από τ' αγκάθι σου έφευγε το δρόμου ο στοχασμός η
ορμή μας γλυκοχάραζε γυμνή να σ' αποχτήσει ο
κόσμος ήταν εύκολος. Ένας απλός παλμός ⁵

1.3 B' Μέρος

Ο ποιητής υποφέρει, υπάρχει η ανυπόφορη αίσθηση της απώλειας του προσώπου που αποτελεί για αυτόν το κέντρο του σύμπαντος αλλά ξαναζεί το παρελθόν με την μνήμη και την φαντασία. Η ψυχή του είναι έτοιμη πάλι να παραδοθεί στην ονειροπόληση, κλονίζεται. Θέλει να ζει ξανά και ξανά την πρωτογνώριστη εκείνη χαρά, όμως το παρελθόν θέτει εμπόδια και η ευχή του ποιητή μένει ανεκπλήρωτη και ο ίδιος συντρίβεται. Η μνήμη είναι απροσπέλαστη. Παλεύει ανάμεσα στην πραγματικότητα και την φαντασία και ο ποιητής με αγωνία παρακολουθεί την εξέλιξη. Σαν μαέστρος διευθύνει οτιδήποτε θα συμμετέχει σε αυτό το ζωντάνεμα και απευθύνεται στην γυναίκα και της λέει να μην ταραξεί αλλά ταυτόχρονα αναφέρεται και στον ίδιο του τον εαυτό, θέλει να ακούσει το κάθε τι, το αλαφρό ξεκίνημα. Θυμίζει στην γυναίκα πως άγγιξε τον απαγορευμένο καρπό, τα μήλα, αμάρτησε, επέστρεψε στην ζωή. Η φύση που στην αρχή ήταν αμέτοχη, τώρα ανατριχιάζει :

5. Σεφέρης, Γιώργος, *Ποιήματα*, (Αθήνα : Ίκαρος, 2014) σ. 26

Β'

Τα μυστικά της θάλασσας ξεχνιούνται στ' ακρογιάλια η
σκοτεινάγρα του βυθού ξεχνιέται στον αφρό. Λάμπουνε
ξάφνου πορφυρά της μνήμης τα κοράλλια...

Ω μην ταράξεις... πρόσεξε ν' ακούσεις τ' αλαφρό

ξεκίνημά της... τ' άγγιξες το δέντρο με τα μήλα
το χέρι απλώθη κι η κλωστή δείχνει και σε οδηγεί...

Ω σκοτεινό ανατρίχιασμα στη ρίζα και στα φύλλα να 'σουν
εσύ που θα 'φερνες την ξεχασμένη αυγή! ⁶

Μέσα σε αυτή την απόκοσμη σκηνογραφία που έστησε ο ποιητής, όταν αρχίζει η
εκτέλεση, ο ίδιος δεν έχει χρόνο για να σκεφτεί και να λύσει τις απορίες του. Ο λογισμός
του τρέχει και πλάθειν γιοφύρια για να γίνει η πολυπόθυτη συνάντηση:

Στον κάμπο του αποχωρισμού να ξανανθίζουν κρίνα
μέρες ν' ανοίγουνται ώριμες, οι αγκάλες τ' ουρανού, να
φέγγουν στο αντηλάρισμα τα μάτια μόνο εκείνα αγνή η
ψυχή να γράφεται σαν το τραγούδια αυλού...

Η νύχτα να 'ταν που έκλεισε τα μάτια; Μένει αθάλη, σαν
από δοξαριού νευρά μένει πνιχτό βουητό, μια στάχτη κι
ένας ίλιγγος στο μαύρο γυρογιάλι κι ένα πυκνό
φτερούγισμα στην εικασία κλειστό ⁷

6. Στο ίδιο, σ.28

7. Στο ίδιο

Αλλά όλα όσα ζωντανεύουν στην φαντασία του στιγμιαία πάλι θα χαθούν και θα φτάσει στην τραγική στιγμή του αποχωρισμού που βυθίζει την ψυχή του στο κενό. Το ρόδο της μοίρας γίνεται ρόδο του ανέμου που γνώριζε για την εξαπάτηση του, τον πήρε αγένωρο στην πιο ευτυχισμένη στιγμή της ζωής του. Τώρα όλα γίνονται μια θλιβερή ανάμνηση. Η μνήμη δεν αρκεί για να ζωντανέψουν όσα έζησε, η ψυχή ηττάται από τα πάθη και τους πόθους:

Ρόδο του ανέμου, γνώριζες μα αγένωρους μας πήρες την
ώρα που θεμέλιωνε γιοφύρια ο λογισμός να πλέξουνε τα
δάχτυλα και να διαβούν δυο μοίρες και να χυθούν στο
χαμηλό κι αναπαμένο φως ⁸

8. Στο ίδιο

1.4 Γ' Μέρος

Ο ποιητής σιωπά ο ίδιος και ακούει την σιωπή που είναι τόσο ενοχλητική. Την αισθάνεται σαν ένα πλήθος που σωπαίνει για να ακουστεί η βοή της τραγικής ανάμνησης. Έχει φτάσει η ώρα της αυτοσυγκέντρωσης, παραδίδεται ολόκληρος στην εσωτερική ανάγκη της ψυχής να ξαναχαρεί.

Απαλλαγμένος από τις κακίες και την σκληρότητα για κάτι που τον πόνεσε βαθιά ξαναζεί το νόημα της αγάπης. Βλέπει στο όραμα του το αντικείμενο του πόθου του καθαρά, να έχει ένα πανέμορφο και απλό πρόσωπο φορτωμένο με όλες τις χάρες. Τώρα μάλιστα εκτός από ηδονική γυναίκα η μορφή που περιγράφει αποκτά πνευματικά χαρακτηριστικά και έτσι συμπληρώνεται η εικόνα της τέλει γυναίκας που τον συγκλόνισε και του ενέπνευσε τον ακέραιο και απόλυτο πλήρη Έρωτα. Ο τρόπος που γράφει ο Σεφέρης μας παραπέμπει σε μορφές παρθένων αγίων, εξιδανικευμένες και αγνές. Όμως για να ολοκληρωθεί η πράξη της απόδρασης και να εξαφανιστεί και η τελευταία δυσπιστία του ποιητή, χρειάζεται η επίκληση στην αγαπημένη σαν κάτι το μαγικό. Η οπτασία με το άγρυπνο παράστημα έρχεται από τον κόσμο της σιωπής και κρατά και η ίδια την σιωπή. Ολοκληρώνεται η πράξη της νεκρανάστασης και η αγαπημένη στην αγκαλιά του αρχίζει να του μιλά σιγά και ανάλαφρα ⁹:

Γ'

Ω σκοτεινό ανατρίχιασμα στη ρίζα και στα φύλλα!
Πρόβαλε ανάστημα άγρυπνο στο πλήθος της σιωπής
σήκωσε το κεφάλι σου από τα χέρια τα καμπύλα το
θέλημά σου να γενεί και να μου ξαναπείς

9. Γραικού, ό.π., σσ.57-60

τα λόγια που άγγιζαν και σμίγαν το αίμα σαν αγκάλη
κι ας γείρει ο πόθος σου βαθύς σαν ίσκιος καρδιάς και
να μας πλημμυράει με των μαλλιών σου τη σπατάλη
από το χνούδι του φιλιού στα φύλλα της καρδιάς.

Χαμήλωναν τα μάτια σου κι είχες το χαμογέλιο που
ανιστορούσαν ταπεινά ζωγράφοι αλλοτινοί.
Λησμονημένο ανάγνωσμα σ' ένα παλιό ευαγγέλιο το
μίλημά σου ανάσαινε κι η ανάλαφρη φωνή

"Είναι το πέραςμα του χρόνου σιγαλό κι απόκοσμο κι ο
πόνος απαλά μες στην ψυχή μου λάμπει χαράζει η
αυγή τον ουρανό, τ' όνειρο μένει απόντιστο κι είναι σαν
να διαβαίνουν μυρωμένοι θάμνοι ¹⁰.

Έπειτα μας αφήνει να φανταστούμε με τους στίχους του Σεφέρης το ερωτικό
αναγάλλιασμα που νιώθει και τον αισθησιακό οργασμό που θα φτάσει στην έξαρση του. Η
ποιητική ιδέα εύκολα μπορεί να νοηθεί σαν ένα γυμνό γυναικείο κορμί ,καλοδεμένο,
ευλύγιστο, χορεύει με τέτοια λικνίσματα που μας μεταδίδουν το πάθος που κατέχει την
χορεύτρια. Η γυναίκα αυτή τραγουδεί το μεθύσι της ψυχής της με το στόμα του ποιητή που
την αγάπησε. Το αλάφιασμα του ματιού και το ρόδισμα του κορμιού είναι τα πρώτα σημάδια
των αισθήσεων που είχαν αποκοιμηθεί και τα ξύπνησε το πάθος. Το κορμί που είναι το κέντρο
του έρωτα ροδίζει όπως ροδίζει η αυγή. Από τις φωλιές τους κατεβαίνουν τα ερωτικά
περιστέρια με την πρωινή δροσιά, την πιο αμόλυντη ώρα. Όσο περνά η ώρα και ανατέλλει ο
ήλιος οι κύκλοι του πάθους πολλαπλασιάζονται και ο ποιητής αισθάνεται ηδονικά το κυκλωτό
φτερούγισμα των περιστεριών, που δεν είναι τίποτα άλλο απο σύμβολο των χεριών. Σιγά σιγά
έρχεται το βράδυ αλλά ο πόθος και η μανία δεν έχουν ησυχάσει. Η αναπόληση τόσης ευτυχίας
κάνει την ψυχή να ψάχνει ένα υπερβολικό σύμβολο να εκφραστεί και το βρίσκει στα αστέρια.
Η εμφάνιση των αστεριών είναι το αποκορύφωμα της γιορτής που είχε ξεκινήσει με το
ρόδισμα του κορμιού:

10 .Σεφέρης, ο.π.,σ.29

Με του ματιού τ' αλάφιασμα, με του κορμιού το ρόδισμα
ξυπνούν και κατεβαίνουν σμάρι περιστέρια με
περιπλέκει χαμηλό το κυκλωτό φτερούγισμα
ανθρώπινο άγγιγμα στον κόρφο μου τ' αστέρια¹¹

Λίγο αργότερα ακούγεται το τραγούδι της γυναίκας που την ώρα της νοσταλγίας γυρίζει για να μιλήσει για την δική της ευτυχία στην πονεμένη ψυχή του ποιητή. Το τραγούδι της είναι γεμάτο πάθος, μας ταυτοποιεί με το σύμπαν και μας κάνει επίκεντρο ενός φανταστικού ονειρικού κόσμου όπου συνυπάρχουν όλα τα σύμβολα της αγνότητας και ο ποιητής φτάνει στο απόγειο της ψυχικής ευδαιμονίας. Ακόμη κι ο πόνος του κόσμου, που φτάνει στην αντίληψή της, δεν κατορθώνει να την αποσπάσει από τον πόθο που την κατακλύζει. Ο ποιητής ξέχασε ότι είναι μελαγχολικός και ξαναζει την απόλυτη ευδαιμονία που κανένας θρήνος του κόσμου δεν μπορεί να την καταστρέψει. Ο ποιητής και το αντικείμενο του πόθου του ταυτίζονται ιδανικά (δίκλωνος ο λογισμός). Η ευτυχία που βιώνει του δίνει το δικαίωμα να αυταπατάται. Οι στίχοι αυτοί του Σεφέρη κρύβουν ένα βαθύ ψυχολογικό νόημα, υπονοούν την κακογλωσσιά του κόσμου που μπορεί να αποσυνθέσει την ευαίσθητη ψυχική ένωση. Όμως δεν γίνεται αυτό αφού η δύναμη του πάθους και της αγάπης οδηγεί στην λύτρωση:

Την ακοή μου ως να 'σμιξε κοχύλι βουίζει ο αντίδικος
μακρινός κι αξεδιάλυτος του κόσμου ο θρήνος μα
είναι στιγμές και σβήνουνται και βασιλεύει δίκλωνος
ο λογισμός του πόθου μου, μόνος εκείνος.

Λες κι είχα αναστηθεί γυμνή σε μια παρμένη θύμηση
σαν ήρθες γνώριμος και ξένος, ακριβέ μου να μου
χαρίσεις γέροντας την απέραντη λύτρωση

που γύρευα από τα γοργά σείστρα του ανέμου.^{12..}

11. Στο ίδιο

12. Στο ίδιο, σ.30

Τελειώνει σιγά σιγά το τραγούδι, η σιωπή δίνει τη θέση της σε πλήθος απο ήχους, ρυθμούς, χρώματα με κυρίαρχο το πλούσιο κορμί της γυναίκας με το ταπεινό χαμόγελο που τον κάνει να ξαναζεί στιγμιαία ότι κάποτε είχε ζήσει πραγματικά. Όμως η εξαγνιστική ώρα του δειλινού δεν κρατά πολύ. Ότι έζησε ήταν μοναδικό και δεν πρόκειται να επαναληφθεί ακριβώς το ίδιο, ο ποιητής σιγά σιγά ξυπνά απο το όνειρο, οι χαμένοι κόσμοι της αλλοτινής ευτυχίας του αρχίζουν να διαλύονται. Η μαγευτική ώρα, το δειλινό έχει περάσει . Τα ευαίσθητα μάτια του ποιητή , τα μάτια της ψυχής βρεγμένα απο τα δάκρυα της φευλαλέας ευτυχίας αρχίζουν να πονούν με την πρώτη αχτίδα φωτός που μοιάζει στα μάτια του σαν αγκάθι που τον αναγκάζει να αντιμετωπίσει την πραγματικότητα και τον εαυτό του. Η επίμονη προσύλωση της μνήμης και της ψυχής στο παρελθόν του φέρνει μια λιποψυχία, τα μάτια κλείνουν σιγά σιγά και η πίκρα γεμίζει την ψυχή του. Το φώς του φεγγαριού, σκληρό και άψυχο θα εμφανιστεί για να κάνει τα πράγματα ακόμη χειρότερα¹³ Η γυναίκα του κάτω κόσμου έρχεται την αυγή και εξαφανίζεται με το πρώτο σκοτάδι, το ηλιόγεμα, αντίθετα με ότι νομίζαμε μέχρι τώρα για αυτές τις απόκοσμες οπτασίες :

Το ραγισμένο ηλιόγεμα λιγόστεψε κι εχάθη κι έμοιαζε
πλάνη να ζητάς τα δώρα τ' ουρανού.

Χαμήλωναν τα μάτια σου. Του φεγγαριού τ' αγκάθι
βλάστησε και φοβήθηκες τους ίσκιους του βουνού.

...Μες στον καθρέφτη η αγάπη μας, πώς πάει και
λιγοστεύει μέσα στον ύπνο τα όνειρα, σκολειό της
λησμονιάς μέσα στα βάθη του καιρού, πώς η καρδιά
στενεύει και χάνεται στο λίκνισμα μιας ξένης
αγκαλιάς...¹⁴

13. Αντρέας Καραντώνης, Ο ποιητής Γιώργος Σεφέρης (Αθήνα: Γαλαξίας, 1963), σσ. 42 – 50

14. Σεφέρης, ο.π., σ.30

1.5 Δ' Μέρος

Ο Ερωτικός Λόγος είναι ένα τραγούδι κυκλικό που αποδίδει στην ουσία κομματιαστά ολοκληρωμένες κάποιες στιγμές της ζωής και της ψυχής μας, που έχουν να κάνουν με την ερωτική περιπέτεια της ψυχής. Ο ποιητής κρατά στην μνήμη του αυτή την περιπλάνηση ακόμη και αν τον έχει πικράνει, την μετατρέπει σε σύμβολο, την κάνει ποιήμα, εξαγιάζοντας έτσι τον εαυτό του. Ο χωρισμός σημαίνει την δραματική σιωπή των ψυχών που δεν θα ξανασυναντηθούν. Στο ποιήμα η φοβερή ελαστικότητα των φιδιών χάνεται, μεταβάλλεται σε ακινησία. Όλα είναι γραφτό να χωριστούν κάποτε, να οδηγηθούν στον θάνατο. Παρ' όλα αυτά ο Σεφέρης επιλέγει τα φίδια ως ερωτικό σύμβολο για να μπορέσει με την ευλυγισία τους να παραστήσει τις ψυχές που ζητούν να γίνουν ένα. Είναι μια ένωση λύτρωση. Η περιγραφή της ερωτικής έντασης και συνένυρεσης γίνεται με πολύ πάθος από την μεριά του ποιητή, αποτυπώνεται σαν μιά μαγική εντύπωση¹⁵. Μέσα στην απόλυτη σιωπή της νύχτας το δάσος γίνεται το σύμβολο του χρόνου, της πραγματικότητας που περνά και χάνεται ενώ σκαλίζει το άγαλμα, την ποιητική ιδέα, τον Ερωτικό λόγο :

Δ'

Δυο φίδια ωραία κι αλαργινά, του χωρισμού πλοκάμια
σέρονονται και γυρεύονται στη νύχτα των δεντρών, για
μια αγάπη μυστική σ' ανεύρετα θολάμια ακοίμητα
γυρεύονται δεν πίνουν και δεν τρών

Με γύρους και λυγίσματα κι η αχόρταγή τους γνώμη
κλώθει, πληθαίνει, στρίβει, απλώνει κρίκους στο κορμί
που κυβερνούν αμίλητοι του έναστρου θόλου οι νόμοι
και του αναδεύουν την πυρή κι ασίγαστη αφορμή.

Το δάσος στέκει ριγηλό της νύχτας αντιστύλι κι είναι
η σιγή τάσι αργυρό όπου πέφτουν οι στιγμές
αντίχτυποι ξεχωρισμένοι, ολόκληροι, μια σμίλη
προσεχτική που δέχονται πελεκητές γραμμές..¹⁶

15. Ανδρέας Μάνος, *Το Αγγελικό και Μαύρο Φως* (Αθήνα: Γιώργος Δαρδανός, 2000), σ.97

16. Σεφέρης, ο.π., σ.31

Ο Ερωτικός λόγος δικαιολογεί την πεποίθηση ότι η τέχνη εξαγνίζει τα συναισθήματα και τα πάθη και τα μετουσιώνει σε άφθαρτες παντοτινές αξίες, που γίνονται πανανθρώπινο κτήμα. Ο άνθρωπος πεθαίνει, ο ποιητής φεύγει χάνεται αλλά η τέχνη του, το ποιήμα, το άγαλμα είναι αυτό που μένει. Η φύση του ανθρώπου είναι τέτοια ώστε η ατομική γήινη περιπέτεια, ακόμη και ο ίδιος ο θάνατος να μην επηρεάζει την ανθρωπότητα στο σύνολό της¹⁷. Στην συνέχεια ακολουθεί ένας απο τους ωραιότερους στίχους του τραγουδιού, φωτεινός, καθαρός, αποτέλεσμα του οραματισμού της ζωής απο έναν άνθρωπο που δοκιμάστηκε σκληρά. Προβάλλεται η ζωή σε αντίθεση με το αρχικά απρόσιτο δάσος, το οποίο τώρα λάμπει :

Αυγάζει ξάφνου το άγαλμα. Μα τα κορμιά έχουν
σβήσει στη θάλασσα στον άνεμο στον ήλιο στη βροχή.

Έτσι γεννιούνται οι ομορφιές που μας χαρίζει η φύση
μα ποιος ξέρει αν πέθανε στον κόσμο μια ψυχή.
Στη φαντασία θα γύριζαν τα χωρισμένα φίδια (Το
δάσος λάμπει με πουλιά βλαστούς και ροδαμούς)
μένουν ακόμη τα σγουρά γυρέματά τους, ίδια
του κύκλου τα γυρίσματα που φέρνουν τους καημούς.¹⁸

17. Mario Vitti, *Φθορά και λόγος. Εισαγωγή στην ποίηση του Γιώργου Σεφέρη* (Αθήνα: Εστία, 1994), σ. 34

18. Σεφέρης. ο.π., σ.31

1.6 Ε ' Μέρος

Το ποίημα κλείνει προβάλλοντας έντονο το αίσθημα της ανάγκης να ζήσουμε με όλη την ένταση της ψυχής και του κορμιού, να ελπίζουμε το ακατόρθωτο. Ο ποιητής πια δεν είναι θλιμμένος απο την συνειδητοποίηση της αδυναμίας του, αλλά σκυμμένος ευλαβικά μέσα του κάθεται στην πέτρα της υπομονής και περιμένει το θαύμα από τον ουρανό σε μια ώρα δύσκολη όπως αυτή του δειλινού που έρχεται. Η ελπίδα αβέβαιη έρχεται για να λυτρώσει και να χαρίσει ευφροσύνη. Επικρατεί η αναμονή ενός θαύματος.¹⁹ Δεν θα βρεθεί ένας ουρανός να δροσίσει την ψυχή που ήπιε το νερό της λησμονιάς; Δεν θα έρθει ποτέ ο από μηχανής Θεός όπως το αρχαίο δράμα να μας προσφέρει αναπάντεχα τη λύση που ψάχνουμε;

Ε'

Πού πήγε η μέρα η δίκοπη που είχε τα πάντα αλλάξει;
Δε θα βρεθεί ένας ποταμός να 'ναι για μας πλωτός; Δε
θα βρεθεί ένας ουρανός τη δρόσο να σταλάξει για την
ψυχή που νάρκωσε κι ανάθρεψε ο λωτός;

Στην πέτρα της υπομονής προσμένουμε το θάμα
που ανοίγει τα επουράνια κι είν' όλα βολετά
προσμένουμε τον άγγελο σαν το πανάρχαιο δράμα
την ώρα που του δειλινού χάνονται τ' ανοιχτά²⁰

19.. Μάνος , ό.π., σ.140

20. . Σεφέρης. ο.π., σ.32

Στους τελευταίους στίχους η ψυχή του ποιητή, που πρίν ξέσπασε και απο μέσα της βγήκαν πλούσια και δυνατά συναισθήματα, καταφέρνει να σώσει κάποια στοιχεία του παρελθόντος που τελικά τον βοήθησαν δημιουργικά και τώρα σε αυτό το σημείο ο ποιητής καταλαβαίνει την πλάνη του και καταλήγει στο συμπέρασμα πως ο κόσμος είναι απλός. Ο κόσμος είναι μια απλή ευθεία χωρίς αναστροφές, ότι έγινε, έγινε, πέρασε, δεν θα παναυπάρξει. Ότι πέρασε δεν επιστρέφει πίσω. Τα γυρίσματα του κύκλου δεν φέρνουν πίσω αυτά που πέρασαν, αλλά μόνο τους καυμούς. Και για τους ανθρώπους που αγαπήθηκαν πολύ αλλά τους χώρισε το χάσμα του θανάτου, δεν απομένει καμιά ελπίδα. Παρόλα αυτά, ο Ερωτικός Λόγος είναι στην ουσία ένα όμορφο άγαλμα που δημιουργήθηκε απο την διασκορπισμένη ψυχή του ποιητή, είναι ο καρπός της συναισθηματικής του πείρας. :

τριαντάφυλλα... Ρόδο άλικο του ανέμου και
της μοίρας, μόνο στη μνήμη απέμεινες, ένας
βαρύς ρυθμός ρόδο της νύχτας πέρασες,
τρικύμισμα πορφύρας τρίκυμισμα της
θάλασσας... Ο κόσμος είναι απλός ²¹

Με τον Ερωτικό Λόγο ο Σεφέρης κατόρθωσε να αποδώσει όλο το κάλλος και την εσωτερική γοητεία της γυναίκας σαν ύπαρξης και σαν κυρίαρχης μορφής της ζωής. Το συγκεκριμένο ποίημα του αποπνέει ένα άρωμα αισθησιασμού και διάχυτης ηδονής. Η υπόθεση του Ερωτικού Λόγου είναι μια γυναίκα και μια περιπέτεια θα μπορούσαμε να πούμε. Μοιάζει με την πράξη ενός δράματος όπου ο ποιητής μας είναι ο πρωταγωνιστής αλλά ταυτόχρονα συγγραφέας, σκηνοθέτης και σκηνογράφος. Ο Σεφέρης παρουσιάζει μια γυναίκα που βρίσκεται

21. Στο ίδιο

προ πολλού στον Άδη και τον θέμα είναι πως θα επικοινωνήσουμε και να μιλήσουμε μαζί της. Ο ποιητής πιστεύει πως αυτό είναι κατορθωτό με τη δύναμη της αγάπης. Μόνο η αγάπη μπορεί να ξεπεράσει τη φύση, έτσι αρχίζει μια μονομαχία ανάμεσα στην φύση και τον άνθρωπο που βάλτηκε να την παραβιάσει. Για να τον τιμωρήσει η φύση αποφασίζει να τον εξαπατήσει χρησιμοποιώντας το ίδιο το αγαπημένο του πρόσωπο. Το άλικο ρόδο, το ρόδο της μοίρας, έγινε ρόδο του ανέμου που τον πλήγωσε βαθιά. Στην ουσία όμως τελικά, το ρευστό ερωτικό συναίσθημα μετουσιώνεται σε καλλιτεχνική αξία, γίνεται ποίημα και λυτρώνει τον τεχνίτη του..

Το συγκεκριμένο έργο του Σεφέρη είναι σπουδαίο, ιδιαίτερα καλλιτεχνικό, με διαχρονική ισχύ μιλάει στην ψυχή του αναγνώστη. Μελετώντας τον Ερωτικό Λόγο μας πλημυρίζουν πλήθος συναισθήματα, όπως και τον ίδιο τον ποιητή (αγωνία, θλίψη, χαρά, προσμονή, έρωτας, αγάπη, νοσταλγία). Εικόνες και συναισθήματα εμπλέκονται με μοναδικό, μαγευτικό και περίτεχνο τρόπο στην ποίηση του Σεφέρη, η οποία μας ταξιδεύει ως κοινωνούς της, σε ξεχωριστούς κόσμους. Θα μπορούσα ίσως να πω, πως στην ουσία ο Ερωτικός Λόγος είναι μια ανοιχτή πρόσκληση του ποιητή για να ανακαλύψουμε τον δικό του μαγευτικό κόσμο, τον κόσμο του θαύματος, της αγάπης και της δημιουργίας.

2. ΣΤΕΡΝΑ

Η Στέρνα του Σεφέρη είναι στην ουσία η αντανάκλαση του Ερωτικού Λόγου. Προσπαθεί εδώ ο ποιητής να δείξει ότι η αγάπη δεν είναι ένα ένστικτο που μας κυριεύει, μια κατάσταση που την δεχόμαστε ηδονικά όπως στον Ερωτικό Λόγο, αλλά ένα αισθητικό και ηθικό αίτημα της ψυχής την στιγμή που αντιμετωπίζει την μοίρα της. Στην Στέρνα ο Σεφέρης αποτυπώνει την απαγορευμένη αγάπη του για την ήδη παντρεμένη Λουκία Φωτοπούλου, την Λού όπως την αποκαλεί ο ίδιος. Ο Σεφέρης μέσα στην πονεμένη επίκλησή του προς την αγάπη, παρά την σκοτεινότητα της Στέρνας που είναι το σύμβολο του θανάτου, κατάφερε να διατηρήσει ακέραιη και αρυτίδωτη την απόλυτη αισθητική ωραιότητα της αγάπης:

Δάκρυα γυρεύει η δίψα της αγάπη
τα τριαντάφυλλα σκύβουν —η ψυχή μας—
στα φύλλα ακούγεται ο παλμός της πλάσης
το απόβραδο σιμώνει σα διαβάτης³⁰
ύστερα η νύχτα κι ύστερα το μνήμα...

Μεγάλη αγάπη κι άχραντη, γαλήνη!
Μέσα στη ζωντανή θέρμη ένα βράδυ
λύγισες ταπεινά, γυμνή καμπύλη,
λευκή φτερούγα πάνω απ' το κοπάδι ⁸⁵
σαν απαλή στον κρόταφο παλάμη²²

Όμως είναι μια σχέση που πρέπει να κρατηθεί κρυφή και έτσι ο Σεφέρης θα αφήσει ελεύθερο το πάθος του μόνο στους στίχους της Στέρνας²³:

Μα η νύχτα δεν πιστεύει στην αυγή
κι η αγάπη ζει το θάνατο να υφαίνει
έτσι, σαν την ε λ ε ύ θ ε ρ η ψυχή,
μια σ τ έ ρ ν α που διδάσκει τη σ ι γ ή ³⁷

μέσα στην πολιτεία τη φ λ ο γ ι σ μ έ ν η. ²⁴

22. Στο ίδιο, σ. 38

23. Καραντώνης, ο.π., σσ. 106-108

24. Σεφέρης, ο.π., σ. 39

3. ΚΙΧΛΗ - ΗΛΘΝΙΚΟΣ ΕΛΠΗΝΩΡ

Σε μια από τις βαρκάδες στον Πόρο το 1946, ο Σεφέρης παρατήρησε στο βυθό ένα ναυάγιο. Είχε προσεγγίσει το νησάκι Δασκαλιό όταν διέκρινε το όνομα Κίχλη στη βυθισμένη πλώρη ενός σκάφους. Επρόκειτο για ένα βοηθητικό πλοίο του ελληνικού στόλου που το είχε βυθίσει σκόπιμα ο καπετάνιος για να μην πέσει στα χέρια των Γερμανών κατά την διάρκεια της κατοχής. Έτσι ο Σεφέρης εμπνεύστηκε την ποιητική συλλογή «Κίχλη». Η *Κίχλη* διαιρείται σε τρία μέρη, στα οποία εμφανίζεται τότε λιγότερο και τότε περισσότερο η μορφή του Ελπήνορα .
Α Μέρος: Το Σπίτι Κοντά στη Θάλασσα, Β Μέρος : ά σκηνή : Ηδονικός Ελπήνωρ, β σκηνή : Το Ραδιόφωνο, Γ Μέρος : ά σκηνή : Το Ναυάγιο της Κίχλης, β σκηνή : Το Φως.

Μελετώντας την συλλογή με τον φακό του ερωτισμού θα πρέπει να επικεντρωθούμε στο δεύτερο μέρος της σύνθεσης που τιτλοφορείται *Ηδονικός Ελπήνωρ* και ειδικότερα την πρώτη σκηνή που είναι και το κατεξοχήν ποίημα όπου η μορφή του Ελπήνορα πρωταγωνιστεί. Ο αισθησιασμός και η επιπόλαια συμπεριφορά είναι η πιο έντονη ορμή που καθοδηγεί τον Ελπήνορα, όπως δηλώνει ο τίτλος *ηδονικός*. Ωστόσο, ο ίδιος ο Σεφέρης τον θυμάται και τον ανασταίνει, μιλώντας γι' αυτόν και τους όμοιούς του με συμπάθεια. Ο αφηγητής είναι ένας Οδυσσέας –παρατηρητής που δεν συμμετέχει στη δράση. Η σκηνή εκτυλίσσεται ανάμεσα σε έναν άνδρα (Ελπήνωρ) και μια γυναίκα (Κίρκη). Το κλίμα του ποιήματος είναι άκρως ερωτικό, ηδυπαθές και συνάμα μελαγχολικό.

Σύμφωνα με την μυθολογία το σπίτι της Κίρκης είναι το πρώτο που βλέπει ο Οδυσσέας μετά από πολλά βάσανα. Είναι η πρώτη χλιδή που βρίσκει. Ζεστό λουτρό, πλούσιο τραπέζι, φροντίδα, κρεβάτι, το κορμί της γυναίκας. Επικρατεί η ηδονή, χωρίς ίχνος πνευματικότητας που καταντά ύβρη. Ο Ελπήνωρ ήταν σύντροφος του Οδυσσέα, στο έπος του Ομήρου «Οδύσσεια». Ο Ελπήνωρ δεν διακρινόταν για τη δύναμη και την ευφυΐα του, ωστόσο επέζησε του Τρωικού Πολέμου. Στην πορεία μεταμορφώθηκε από τη μυθική Κίρκη σε γουρούνι. Την παραμονή της αναχωρήσεώς τους από το νησί της Κίρκης, όταν όλοι συγκεντρώθηκαν και γιόρτασαν, ο Ελπήνωρ, μεθυσμένος, αποκοιμήθηκε στη στέγη του ανακτόρου της Κίρκης. Το πρωί, όταν τον φώναξαν για να φύγουν, εκείνος ξύπνησε, αλλά δεν θυμόταν ότι βρισκόταν στην οροφή, έπεσε κάτω και σκοτώθηκε. Οι άλλοι δεν το πρόσεξαν και απέπλευσαν από τον νησί.

Ο Σεφέρης ξεκινά το ποίημα γράφοντας :

Τὸν εἶδα χτῆς νὰ σταματᾶ στὴν πόρτα κοιτῶ
ἀπὸ τὸ παράθυρό μου θᾶ'ταν ἑφτὰ περίπου
μὲν γυναῖκα ἦταν μαζί του.

Εἶχε τὸ φέρσιμο τοῦ Ἑλπήνορα, λίγο πρὶν
πέσει νὰ τσακιστεῖ, κι ὅμως δὲν ἦταν
μεθυσμένος²⁵

Ο Ελπήνορας στο ποίημα του Σεφέρη είναι ο εκπρόσωπος των ηδονικών συντρόφων που κατέληξαν να γίνουν γουρούνια στο σπίτι της Κίρκης. Ο Οδυσσεύς – αφηγητής παρατηρεί και αφηγείται μια συνομιλία . Το ποιητικό υποκείμενο βρίσκεται στο σπίτι του και βλέπει απο το παράθυρο του έναν άντα και μια γυναίκα , ένα περαστικό ζευγάρι να συνομιλεί. Ο άντρας μιλά περισσότερο , η γυναίκα παρεμβαίνει μόνο τρεις φορές. Οι παρεμβάσεις της είναι πολύ σύντομες και επαναλαμβάνουν συνέχεια πως τα αγάλματα είναι στο μουσείο. Ο ποιητής ακούει και βλέπει το διαλεγόμενο ζευγάρι, γίνεται αποδέκτης ὅλως ὅσων ἔχουν ειπωθεῖ και τα ενσωματώνει στην ποιητική του αφήγηση, τα κάνει ποιητική γραφή. Απο τα δύο διαλεγόμενα πρόσωπα προσδιορίζεται και απεικονίζεται ακριβέστερα ο άντρας. Η ιδιαιτερότητα του ήθους του φαίνεται απο ὅσα λέει για αυτόν ο ποιητικός αφηγητής. Εἶχε το φέρσιμο του Ελπήνορα, αλλά δεν ταυτίζεται με αυτόν, δεν ἦταν μεθυσμένος, μιλούσε πολύ γρήγορα, ψιθύριζε με ένα αποτσίγαρο στα χεῖλη . Το φεγγάρι είναι η Κίρκη. Αυτός προσπαθεῖ να εκφράσει ποιητικά την επιθυμία του γι' αυτήν²⁶.

Μιλοῦσε πολὺ γρήγορα, κι ἐκείνη κοίταζε
ἀφηρημένη πρὸς τοὺς φωνογράφους-
τὸν ἔκοβε καμιά φορὰ νὰ πεῖ μία φράση
κι ἔπειτα κοίταζε μ' ἀνυπομονησίᾳ ἐκεῖ
ποὺ τηγανίζουν ψάρια- σὰν τὴ γάτα.²⁷

25. Στο ἴδιο, σ.221

26 . Α. Κ. Χριστοδούλου., Ἐνα ποίημα σαν παραμῦθι. Του Γιώργου Σεφέρη.Εξηγημένο και σχολιασμένο κατὰ λέξη , (Αθήνα: Gutenberg,2016), σ229.

27. Σεφέρης, ο.π., 221

Ο Σεφέρης βάζει τον Ελπήνορα να παραμιλάει στην πόρτα για να αναφερθεί σε μνήμες σαρκολαγνείας, κάτι που είναι μια συνεχής πρόκληση έτοιμη να ξυπνήσει τα ζωώδη ένστικτα κάθε ανθρώπου. Η απειλή είναι έξω από την πόρτα, κάτω από το παράθυρο.

Το φέρσιμο αυτού του άντρα είναι το ίδιο με του Ελπήνορα, που τον έχει κυριεύσει το πάθος της σαρκολαγνείας. Μιλά γρήγορα εξαιτίας της ερωτικής του αμηχανίας. Στην α' σκηνή ο Ελπήνορας μιλάει στην Κίρκη. Προσπαθεί να την κατακτήσει αλλά εκείνη αδιαφορεί, έχει στραμμένες τις άπληστες αισθήσεις της στους φωνογράφους με τα ηδονικά τραγούδια και σε αυτούς που τηγάνιζαν ψάρια, ικανοποιούσε την γεύση και την όσφρηση, άλλες μορφές σαρκολαγνείας. Έτσι έμοιαζε με τη γάτα, ένα ζώο χωρίς ψυχή και νοημοσύνη που νοιάζεται μόνο να ικανοποιήσει ένστικτα ζωώδη και να νιώσει ηδονή. Αυτή της η στάση, διέκοψε το ερωτικό παραλλήλημα του Ελπήνορα, χωρίς να πεί μια φράση. Υπάρχουν εδώ δύο αντίθετοι χαρακτήρες, ο αισθηματίας άντρας και η αδιάφορη γυναίκα που αλληλοσυμπληρώνουν την ενιαία φύση της ηδονής.

Αὐτὸς ψιθύριζε μ' ἓνα ἀποτσιγάρο σβηστό στὰ χεῖλια:

- Ἄκουσε ἀκόμη τοῦτο. Στὸ φεγγάρι τ'

ἀγάλματα λυγίζουν κάποτε σὰν τὸ καλάμι

ἀνάμεσα σὲ ζωντανοὺς καρποὺς — τ' ἀγάλματα-

κι ἡ φλόγα γίνεται δροσερὴ πικροδάφνη,

φλόγα ποὺ καίει τὸν ἄνθρωπο, θέλω νὰ πῶ ²⁸

Ο Ελπήνορας συνεχίζει να μιλά με έναν ερωτισμό σβηστό σαν αποτσιγάρο, προσπαθεί να της μιλήσει για τον έρωτα των κορμιών, την καλεί ερωτικά. Της λέει πως τα αγάλματα, που εδώ συμβολίζουν τα κορμιά που τα έχει σκληρήνει η αναισθησία και δεν τα λυγίζει ο έρωτας, κάποτε ζωντανεύουν και λυγίζουν σαν το καλάμι. Στο φώς του φεγγαριού ζωντανεύει και η ερωτική φλόγα που καίει τον άνθρωπο που όμως τελικά γίνεται δροσιά αγάπης:

Εἶναι τὸ φῶς... ἴσκιοι τῆς νύχτας...

Ἵσως ἡ νύχτα ποὺ ἄνοιξε, γαλάζιο ρόδι,
σκοτεινὸς κόρφος, καὶ σὲ γέμισε ἄστρα
κόβοντας τὸν καιρὸ ²⁹

Εκείνη αδιαφορεῖ καὶ τον προσγειώνει στὴν πεζή πραγματικότητα λέγοντας του πὼς εἶναι ὅλα παραισθήσεις γιὰ τις οποίες ευθύνεται τὸ φῶς τῆς νύχτας. Ὁ Ελπήνορας παίρνοντας τὴν λέξη νύχτα θὰ συνεχίσει τις παραισθήσεις του καὶ φαντάζεται τὴν κοπέλα σαν γαλάζιο ρόδι μέσα στὴν νύχτα, φαντάζεται τὸν κόρφο τῆς γεμάτο με ἄστρα. Εἶναι τόσοσ ὁ ἐρωτικὸς του πόθος που βλέπει τὸν καιρὸ κομμένο στα δυο. Ὁ χρόνος γιὰ αὐτὸν σταματά. Ὁ Ελπήνορας ἀρχίζει νὰ συνέρχεται ἀπο τις παραισθήσεις καὶ ἀρχίζει καὶ πάλι νὰ μιλά γιὰ τὰ ἀγάλματα που λυγίζουν κάποτε χαρίζοντας τὴν ἡδονή. Οἱ ἀγαματοποιημένοι πόθοι που κάποτε ζωντανεύουν εἶναι πόθος μοιρασμένος ἀνάμεσα σε δυο ἀνθρώπους. Εἶναι μάλιστα τόσο γλυκὸς καὶ ἡδονικὸς ὁ καρπὸς του ἔρωτα ὅπως τὰ δυο κομμάτια ἐνὸς ροδάκινου. Τότε ἡ φλόγα τοῦ ἔρωτα, ὁ ἀμοιβαῖος πόθος τῶν δύο ἐραστῶν που εἶναι φωτιά που καίει γίνεται στὴν ἀρχὴ φίλημα στα μέλη καὶ στὴν κορύφωσή τῆς ἡδονικὸς σπασμὸς καὶ ἀναφιλητό. Ἐπειτα ὅταν ἔχει ολοκληρωθεῖ ἡ ἐπιθυμία, ὁ πόθος, ὑπάρχει μιὰ δροσερὴ ευφορία σαν φύλλο που το παίρνει ὁ ἀνεμος. Τὸ εἶδος αὐτὸ τοῦ ἔρωτα τοῦ ἀνάλαφρου με τὸν καιρὸ ἀγαματοποιεῖται εἶναι μιὰ ἐμπειρία ἀνθρώπινη με ἀνάλαφρο βάρος που ποτέ δὲν ξεχνιέται καὶ ξαναζωντανεῖ. Αὐτὸν τὸν ἔρωτα προτείνει ἔμμεσα ὁ Ελπήνορας στὴν γυναῖκα Κίρκη σύμβολο τῆς λαγνείας.

Τ' ἀγάλματα εἶναι στὸ μουσεῖο.

-Ὅχι, σὲ κυνηγοῦν, πῶς δὲν τὸ
βλέπεις; θέλω νὰ πῶ μὲ τὰ
σπασμένα μέλη τους, μὲ τὴν
ἀλλοτινὴ μορφὴ τους ποὺ δὲ
γνώρισες κι ὅμως τὴν ξέρεις ³⁰

29. Στὸ ἴδιο

30. Στὸ ἴδιο

Η γυναίκα όμως διακόπτει απότομα την νοσταλγία του ερωτευμένου άνδρα λέγοντας του ότι τ' αγάλματα είναι στο μουσείο. Στην πρώτη απότομη απάντηση της Κίρκης ο Ελπήνορας αισθάνεται την απόρριψη και την ταπείνωση, αντιδρά και τα θαλασώνει ακόμα περισσότερο. Τα λόγια του που ακολουθούν δεν είναι μια πρόσκληση στον έρωτα πια, αλλά αντιδρά στην απάντηση της γυναίκας και την ρωτά πως γίνεται να μην βλέπει τα αγάλματα, τις μορφές του σωματικού έρωτα ολοζώντανες μπροστά της. Ουσιαστικά όμως η Κίρκη εδώ δεν είναι αληθινό πρόσωπο αλλά ένας καθρέφτης της δικής του σαρκολαγνείας όπου καθρεφτίζονται αγάλματα και σώματα. Ενώ θέλει να μιλήσει για των έρωτα των σωμάτων μιλά για σπασμένα μέλη, για την αλλοτινή μορφή τους που δεν την γνώρισε και όμως την ξέρει. Τα ανικανοποίητα και άπληστα υπόλοιπα της λαγνείας κυνηγούν τον Ελπήνορα συνεχώς σαν να μην γνώρισαν ποτέ την λαγνεία. Ο Σεφέρης με αυτή την εικόνα θέλει να δείξει πως ο άκρατος αισθησιασμός κυνηγάει διαρκώς τον σαρκολάγνο άνθρωπο, ο οποίος θα μένει πάντα ανικανοποίητος.

Όπως όταν στὰ τελευταία τῆς νιότης σου
ἀγαπήσεις
γυναίκα πὺν ἔμεινε ὁμορφη, κι ὅλο φοβᾶσαι,
καθὼς τὴν κράτησες γυμνὴ τὸ μεσημέρι, τὴ
μνήμη πὺν ξυπνᾷ στὴν ἀγκαλιά σου-
φοβᾶσαι τὸ φιλὶ μὴ σὲ προδώσει σ'
ἄλλα κρεβάτια περασμένα τώρα
πὺν ὥστόσο θὰ μπορούσαν νὰ στοιχειώσουν
τόσο εὐκόλα τόσο εὐκόλα καὶ ν' ἀναστήσουν
εἰδῶλα στὸν καθρέφτη, σώματα πὺν ἦταν μία φορὰ-
τὴν ἡδονή τους ³¹

Οι στίχοι αυτοί είναι η απεικόνιση μιάς απο τις δύο παραδειγματικές εικόνες που ζωντανεύουν τον φόβο του άντρα Ελπήνορα απο το ξύπνημα των ανικανοποίητων μελών της λαγνείας, καθώς κρατάει στην αγκαλιά του γυμνή μια όμορφη γυναίκα και είναι έτοιμος να δοκιμάσει την χαρά ενός ολοκληρωμένου έρωτα. Ο Σεφέρης θέλει να τονίσει πως είναι δύσκολο όποιος έχει πιαστεί στα δίχτυα της λαγνείας να ξεφύγει. Ο καθρέφτης αντικατοπτρίζει την φθορά της ζωής.

31. Στο ίδιο, σ.222

Ὅπως ὅταν γυρίζεις ἀπ' τὰ ξένα καὶ τύχει
ν' ἀνοίξεις
παλιὰ κασέλα κλειδωμένη ἀπὸ καιρὸ καὶ βρεῖς
κουρέλια ἀπὸ τὰ ροῦχα ποὺ φοροῦσες σὲ
ὁμορφες ὥρες, σὲ γιορτὲς μὲ φῶτα
πολύχρωμα, καθρεφτισμένα, ποὺ ὅλο χαμηλώνουν
καὶ μένει μόνο τὸ ἄρωμα τῆς ἀπουσίας μιᾶς νέας
μορφῆς³²

Στην δεύτερη εἰκόνα προσπαθεῖ νὰ δώσει μια πιο ολοκληρωμένη ἐξήγηση τῆς προηγούμενης εἰκόνας. Μέσα στὴν παλιὰ κασέλα υπάρχουν κουρέλια καὶ τὸ ἄρωμα τῆς ἀπουσίας μιᾶς νέας μορφῆς, αὐτὸ που ἀνήκει στο παρελθόν. Ὁ Ελπήνορας γυρίζει ἀπὸ τὰ ξένα καὶ βρίσκει τὴν αλλοτινὴ του ζωὴ κουρέλια. Ἡ δεύτερη αὐτὴ εἰκόνα δὲν ἔχει σχέση με ἐρωτικά βιώματα ἀλλὰ με μνήμες ἐνδυματολογικῆς. Θέλει νὰ δείξει τὴν διαφορὰ ἀνάμεσα στὴν εὐφορία που χαρίζει ἓνας πηγαῖος ἐρώτας καὶ στο κενὸ που ἀφήνει στὸ διάβα του τὸ πέρασμα τῆς ζωῆς. Τον ἀπασχολεῖ ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στο ἀγνὸ συναίσθημα τῆς ἀγάπης καὶ στο πικρὸ δηλητήριο τῆς στείρας λαγνείας που τον φαρμακώνει καὶ που μοιάζει με τὰ συναισθήματα που προκαλεῖ τὸ ἀνοιγμα τῆς παλιάς κασέλας που τὸ μόνο που μένει πια εἶναι ἡ θύμηση ὅτι καλοῦ υπῆρξε. Τὴν ἴδια πίκρα, προδοσία, συντριβὴ προκαλοῦν στὴν ψυχὴ του ποιητῆ καὶ τὰ σπασμένα μέλη των ἀγαλμάτων, τὰ εἰδῶλα των ἡδονικῶν σωμάτων στὸν καθρέφτη.

Αλήθεια, τὰ συντρίμια δὲν εἶναι ἐκεῖνα-
ἐσὺ 'σαι τὸ ρημάδι-

σὲ κυνηγοῦν μὲ μία παράξενη παρθενιά
στὸ σπῖτι στὸ γραφεῖο στὶς δεξιώσεις
τῶν μεγιστάνων, στὸν ἀνομολόγητο φόβο
τοῦ ὕπνου-

μιλοῦν γιὰ περιστατικὰ ποὺ θὰ ἤθελες νὰ
μὴν ὑπάρχουν ἢ νὰ γινόντουσαν χρόνια
μετὰ τὸ θάνατό σου, κι αὐτὸ εἶναι
δύσκολο γιατί...³³

32. Στὸ ἴδιο, σσ. 222-323

33. Στὸ ἴδιο, σ.223

Σε αυτό το σημείο οι δύο εικόνες οδηγούν τον Ελπήνορα σε μια τραγική διαπίστωση. Παραδομένος στις αναμνήσεις σιωπά και σκέφτεται πως ότι κρύβεται στην κασέλα, δεν είναι τα συντρίμια. Συντρίμια είναι ο ίδιος, ο Ελπήνορας, έχει καταντήσει απομεινάρι της λαγνείας που τον κυνηγά ξανά και ξανά απο την αρχή παντού σαν παρθένα που αναζητά τον έρωτα για να τον βασανίσει και πάλι. Θα ήθελε αυτά όλα να μὴν ήταν αλήθεια όμως ακούγεται πάλι η γυναίκα.

-Τ' αγάλματα είναι στὸ μουσεῖο.

Καληνύχτα ³⁴

Η γυναίκα εδώ μπορούμε να υποθέσουμε πως αντιλαμβάνεται τι κρύβει μέσα της, κατανοεί το κακό που προκαλεί στον Ελπήνορα και βιάζεται να φύγει. Δεν θέλει να ακούει άλλο λόγια που της θυμίζουν το φρικαλέο κενό της, τα νεκρά της αγάλματα. Αν και είναι ο Ελπήνορας αυτός που μιλάει, αυτά που λέει αφορούν την γυναίκα Κίρκη, την νέκρωση που κρύβει μέσα της και την αναζήτηση καινούριας λαγνείας για να πάψει να πλήττει.

-... γιατί τ' αγάλματα δὲν εἶναι πια

συντρίμια, εἴμαστε ἔμεῖς. Τ' αγάλματα

λυγίζουν ἀλαφριά ... καλή-

Νύχτα ³⁵

Ο Ελπήνορας δεν ακούει, συνεχίζει να παραληρεί και να λέει πως εκείνος ο ίδιος και η γυναίκα Κίρκη είναι τα αγάλματα που αρχίζουν να λυγίζουν τώρα, ζωντανεύουν ελαφριά και γίνονται ένα είδος εφιάλη που δεν είναι εύκολα αντιληπτός. Ίσως τα αγάλματα να είμαστε όλοι εμείς αφού πλέον η διαφθορά είναι διάχυτη παντού. Μιά ειρωνική καληνύχτα βγαίνει απο το στόμα του ως απάντηση στην γυναίκα αλλά και σαν προάγγελος της μαύρης και κακής νύχτας που θα ακολουθήσει:

34. Στο ίδιο

35. Στο ίδιο

Ἐδῶ χωρίστηκαν. Αὐτὸς ἐπῆρε τὴν
ἀνηφόρα ποὺ τραβάει κατὰ τὴν Ἄρκτο

κι αὐτὴ προχώρεσε πρὸς τὸ πολύφωτο
ἀκρογιάλι ὅπου τὸ κύμα πνίγεται στὴ βοή
τοῦ ραδιοφώνου ³⁶:

Ο Σεφέρης γίνεται ξανά αφηγητής. Κατανοεί την αδυναμία του Ελπήνορα να εκφράσει δύσκολα νοήματα και έτσι αποφασίζει να μιλήσει ο ίδιος για να τον βοηθήσει. Η Ἄρκτος του Ελπήνορα είναι ο παγερός Βοριάς που ο Σεφέρης δεν αγαπούσε καθόλου, είναι ο τόπος της ηδονής, είναι η αρκούδα που στο αίμα της κυλά μια αλλιώτικη λαγνεία, αυτή του αίματος. Στον Βορρά σκοπεύει να πάει ο Ελπήνορας για να καταλαγιάσει το πάθος του. Απο την άλλη η Κίρκη προχωρά προς το μεσημβρινό, φωτινό ακρογιάλλι που χαρακτηριστικά του είναι η θερμή της ηδονής και η βουή του ραδιοφώνου που αναμεταδίδει έναν εκκωφαντικό θόρυβο που πνίγει την μελωδία της ζωής και την αγάπη. Το φῶς σε αυτό το νησί είναι κολασμένο, δεν είναι αυτό που αναζητά ο ποιητής.

Η ἄ σκηνή του Ηδονικού Ελπήνορα τελειώνει με τον χωρισμό των δύο μορφών που δεν μπόρεσαν ποτέ να ενωθούν ούτε σωματικά, ούτε ψυχικά. Σε λίγο το ραδιόφωνο θα ανακοινώσει πως ο Ελπήνορας και ὅλοι εμεῖς που ταυτιζόμαστε μαζί του και πας παρασέρνει η ηδονή, θα αφανιστούμε απο την λαγνεία του αίματος. Ο κόσμος της διαφθοράς και της ηδονής θα υποστεί την κήρυξη του πολέμου ¹¹.

Ο Σεφερικός Ελπήνορας λειτουργεί μέσα σε ένα ερωτικό περιβάλλον. Είναι ο κακόμοιρος και ηλίθιος σύντροφος, που δίκαια πάσχει, ως φορέας του κακού και έρμαιο των παθών του και της ηδονής ακόμα και αν δεν ήθελε στην τελική να είναι τέτοιος. Χάνει μια άλλη, ονειρεμένη ζωή που θα μπορούσε να ζήσει, εξαιτίας του ότι υποκύπτει στα ερωτικά του πάθη, είναι ο άνθρωπος που εκπροσωπεί τη μετριότητα, την επιπολαιότητα, τη φτώχεια του νου. Ένας χαρακτήρας που είναι απλώς συμπαθητικός, μόνο και μόνο επειδή ὅλοι βρεθήκαμε κάποιες στιγμές στη θέση του.

36. Στο ίδιο, σσ. 289-291

4. ΚΙΧΛΗ – ΤΟ ΝΑΥΑΓΙΟ ΤΗΣ ΚΙΧΛΗΣ- ΤΟ ΦΩΣ

Στο τρίτο μέρος της Κίχλης ο αφηγητής Οδυσσέας εξακολουθεί να βρίσκεται στο ακρογιάλι αλλά έχει αποστρέψει τα μάτια του από την ηδονόπαθη παραλία και κοιτάζει το ναυάγιο της Κίχλης και σκέφτεται πως η Κίρκη, οι αισθήσεις του κορμιού, η ηδονή μας στέλνουν στον Άδη. Σκέφτεται ο Σεφέρης τον δικό του Άδη γεμάτο από ηδονικούς Ελπήνορες. Οι νεκροί σύντροφοι που βασανίζονται εξαιτίας του υβριστικού αισθησιασμού τους, θα δείξουν στον ποιητή τον σωστό δρόμο μέσα από τον νόστο. Ο Ελπήνορας χαρίζει στον ποιητή ένα ξύλο λεμονιάς, σύμβολο του ανθρώπινου σώματος. Είναι το σώμα του Ελπήνορα που τις καυτές ώρες του μεσημεριού ικανοποιούσε την ερωτική επιθυμία με τη δροσερή αύρα της ηδονικής του απόλαυσης, το οποίο ξεπέρασε τα όρια και έφτασε στην λαγνεία και δεν μπορεί πια να αναδυθεί στην επιφάνεια, έχει γίνει ένα ναυάγιο. Ο αφηγητής Οδυσσέας μετά από πολλές σκέψεις αποφασίζει να κόψει κάθε σχέση με τον κόσμο της λαγνείας και αποφασίζει να γυρίσει στο σπίτι του ολομόναχος.

Ψάχνει έναν τρόπο ο Οδυσσέας να γυρίσει στην Ιθάκη. Καθώς περνούν τα χρόνια το φως φωτίζει τα πάντα γύρω του, πράγματα και πλάσματα. Ο Σεφέρης βλέπει μορφές ανθρώπινες να ξεπροβάλλουν μέσα από το φως. Δίνει στην ουσία πέντε εικόνες ανθρωπομορφισμού του φωτός, μια αντιφατική εμπειρία που ονομάζει φως, αγάπη και την αισθάνεται σαν μια μίξη λάμψης και σκότους. Στην πρώτη εικόνα ο ανθρωπομορφισμός δεν διαφέρει στην ουσία από τον ζωομορφισμό. Είναι τόση η απογύμνωση της ζωντανής ψυχής από συνειδησιακές ή αισθητικές δονήσεις που δεν διαφέρει από την φυσιολογική γύμνωση ενός ζώου. Στην δεύτερη εικόνα ο Σεφέρης μας παρουσιάζει έναν άνθρωπο που για μια μόνο στιγμή κοιτάζει κατάματα τον ήλιο και έπειτα τυφλώνεται και χάνεται μες στο σκοτάδι. Το παραμύθιο της σάρκας, ο όμορφος χορός, η εμπειρία της αγάπης είναι μια αστραπή που αρχικά φωτίζει και μετά τυφλώνει. Στο τρίτο παράδειγμα επανέρχεται ο ποιητής στην εικόνα των αγαλμάτων και συνδιάζει το φως με το ακέφαλο κορμί ενός γυμνού γυναικείου αγαλματος. Το κεφάλι είναι χαμένο στο σκοτάδι.

Είναι ένα αρχαιοελληνικό άγαλμα με τις ηδονικές καμπύλες του που ξεπροβάλλουν ολοζώντανες κάτω απο τον δωρικό χιτώνα, όταν τον αγγίζουν τα δάκτυλα. Εδώ υπάρχει μια έμμεση αναφορά πως τα αγάλματα είναι διεγερτικά της ερωτικής επιθυμίας, τα αγάλματα χάνουν την ακαμψία τους. Το ύφασμα του χιτώνα κόλλησε πάνω στο σώμα και ανέδειξε τις τορνευτές και ηδονικές καμπύλες της κοιλιάς, των μηρών και του κόλπου. Στην ερωτική του έξαψη ο ποιητής φαντάζεται αυτά τα λυγίσματα να αποκτούν διαστάσεις και να γίνονται βουνοπλαγιές. Αλλά μέσα σε αυτή την έξαψη της ερωτικής φαντασίωσης, κάτι λείπει, είναι το αποκορύφωμα του έρωτα. Στην ουσία ο Σεφέρης λέει πως ο έρωτας είναι ένα παραμίλημα της γλώσσας, ένας όμορφος χορός που τελειώνει στην γύμνια³⁷

Ακολουθεί το τέταρτο παράδειγμα, μια παράθεση τραγικών γεγονότων (με την χρήση της λέξης σφενδόνη και νικηφόρα περιβόλια) απο την αρχαία ελληνική ιστορία, περιγράφονται οι περσικοί πολέμοι και ο πελλοπονησιακός. Στο πέμπτο παράδειγμα ο Σεφέρης συνδιάζει την εικόνα ενός μαύρου τάφου στον βυθό της θάλασσας με την εικόνα του ήλιου που ανενόχλητος και αδιάφορος συνεχίζει την λειτουργία του. Ουσιαστικά δίνεται εδώ η εικόνα του αφανισμού της ελληνικής νεολαίας κατα την διάρκεια της Μικρασιατικής καταστροφής:

Όπως, τη νύχτα στρίβοντας στην έρμη δημοσιά,
άξαφνα βλέπεις να γυαλίζουν τα μάτια ενός ζώου
που έφυγαν κιόλας, έτσι νιώθεις τα μάτια σου·
τον ήλιο τον κοιτάς, έπειτα χάνεσαι μες στο σκοτάδι·
ο δωρικός χιτώνας
που αγγίξανε τα δάχτυλά σου και λύγισε σαν τα βουνά,
είναι ένα μάρμαρο στο φως, μα το κεφάλι του είναι στο σκοτάδι³⁸

37. Χριστοδούλου, ο.π., σσ. 289-291

38. Σεφέρης, ο.π., σ.227

Στην στροφή του Φωτός που κρύβονται τα ερωτικά συναισθήματα του Σεφέρη , ο ποιητής βιώνει πια την αγάπη σαν αξεδιάλυτη συμπλοκή της χαράς της ζωής και της πίκρας του θανάτου. Βλέπει το φώς ταυτόχρονα και αγγελικό και μαύρο βλέπει το ανέμελο χαμόγελο των κυμάτων , αλλά και το πονεμένο γέλιο των ανθρώπων της φυλής του , θυμάται τον Ετεοκλή και τον Πολυνείκη που αλληλοσκοτώθηκαν:

Αγγελικό και μαύρο, φως,
γέλιο των κυμάτων στις δημοσιές του πόντου,
δακρυσμένο γέλιο,
σε βλέπει ο γέροντας ικέτης
πηγαίνοντας να δρασκελίσει τις αόρατες πλάκες
καθρεφτισμένο στο αίμα του
που γέννησε τον Ετεοκλή και τον Πολυνείκη³⁹

Λίγο αργότερα περιγράφεται το ερωτικό ζευγάρι του φωτός με την μέρα που τόσο μας ενδιαφέρει και μας συγκινεί. Ο ποιητής μας συνειδητοποιεί πως η γλυφή γεύση απο το λάγνο κορμί της γυναίκας δεν είναι πια μια τυρρανική και έμμονη ιδέα. Η επιθυμία του για το γυμνό κορμί της γυναίκας δεν είναι ένας βασανιστικός και ανικανοποίητος πόθος λαγνείας. Είναι ένα ολοζώντανο γυναικείο σώμα , νεαρό και ολόδροσο απο αγάπη, που μοιάζει με το κορμί της θεάς Αφροδίτης. Της θεάς του έρωτα και της ομορφιάς⁴⁰. Η ομορφιά της ζωής , η εμπειρία της αγάπης είναι εναρμονισμένη με το αλμυρό κύμα. Η ανάδυση της Αφροδίτης σηματοδοτεί την αρχή μιας καινούριας μέρας όπου συνταιράζεται η φθαρμένη ηδονή με την ζωογόνο αγάπη. Είναι αγγελική και μαύρη ταυτόχρονα :

Αγγελική και μαύρη, μέρα
η γλυφή γέψη της γυναίκας που φαρμακώνει το φυλακισμένο
βγαίνει απ' το κύμα δροσερό κλωνάρι στολισμένο στάλες ⁴¹

39. Στο ίδιο, σ.228

40. Χριστοδούλου ο.π., σσ, σσ. 380-384

41. Σεφέρης, ο.π.

Στην εικόνα που ακολουθεί ο Σεφέρης προβάλλει ένα αρχαίο σύμβολο αγάπης. Απευθύνεται στην Αντιγόνη, την μικρή κόρη του Οιδίποδα που αφήφισε την διαταγή του βασιλιά Κρέοντα και έθαψε τον αδελφό της Πολυνείκη με συνέπεια να χάσει την ζωή της. Την καλεί να τραγουδήσει το τραγούδι της αγάπης όπως η ίδια βίωσε την εμπειρία όταν αναμετρήθηκε με τον αδίστακτο Κρέοντα. Είναι τόσο έντονη η επιθυμία του Σεφέρη να ακούσει το τραγούδι της αγάπης που δεν διστάζει να το ζητήσει τρεις φορές. Η πρώτη φορά αφορά μάλλον την χραά της Αντιγόνης, η δεύτερη τον θρήνο της και η τρίτη την αρμονική τους συνύπαρξη. Την παρακαλεί ο ποιητής να τραγουδήσει και να στολίζει τα μαλλιά της με τα αγκάθια του ήλιου, γιτί το τραγούδι της είναι το στολίδι της αγάπης. Την προσφωνεί σκοτεινή κοπέλα γιατί η Αντιγόνη στα μάτια του είναι η ενσάρκωση και το σύμβολο της αγάπης, που η εμπειρία της είναι το αποτέλεσμα αντίθετων βιωμάτων:

Τραγούδησε μικρή Αντιγόνη, τραγούδησε, τραγούδησε ...
δε σου μιλώ για περασμένα, μιλώ για την αγάπη
στόλισε τα μαλλιά σου με τ' αγκάθια του ήλιου,
σκοτεινή κοπέλα ⁴²

Η επόμενη εικόνα είναι αντίστροφη. Το φώς υπάρχει σε μια εικόνα όπου το κυρίαρχο στοιχείο είναι το σκοτάδι, η σκοτεινή φύση, ο Σκορπιός, σύμβολο της λαγνείας και του θανάτου στην αστρολογία. Η πυρωμένη καρδιά του που είναι ο Αντάρτης, ο τύραννος, έχει πια ηρεμήσει, η λαγνεία έχει ηρεμήσει. Προφανώς ο Σεφέρης εννοεί πως στα πλαίσια της αγάπης δεν υπάρχει πια διαμάχη ανάμεσα στις δυο μορφές της ερωτικής επιθυμίας, ανάμεσα στην λαγνεία και τον έρωτα. Ο Τύραννος- λαγνεία δεν καταδυναστεύει τον λαό- έρωτα. Στην συνέχεια βλέπουμε τις Νηρηίδες και τις Γραίες να τρέχουν για να παραστούν στην γέννηση της Αφροδίτης καθώς το κορμί της αναδύεται μέσα απο το σκοτεινά βάθη της θάλασσας, μέσα απο το κύμα και λαμπυρίζει στο φώς. Μαζί λαμπυρίζουν και οι κόρες. Σκοτάδι και φώς εναρμονίζονται:

η καρδιά του Σκορπιού βασίλεψε,
ο τύραννος μέσα απ' τον άνθρωπο έχει φύγει,
κι όλες οι κόρες του πόντου, Νηρηίδες, Γραίες
τρέχουν στα λαμπυρίσματα της αναδυομένης⁴³

42. Στο ίδιο

43. Στο ίδιο, σς. 228-229.

Ο ποιητής που έχει βιώσει την εμειρία της αγάπης, έχει χάσει κάθε στοιχείο της προσωπικής του ταυτότητας, ελπίζει στην αγάπη εκφραζόμενος με έναν στίχο δανεισμένο απο ένα άγνωστο Λατίνο ποιητή που περιγράφει την παραμονή της γέννησης της Αφροδίτης. Η αγάπη που εκφράζεται με αυτή την εικόνα δεν είναι ούτε ο έρωτας ούτε η λαγνεία αλλά μια διπλή αναγέννηση στο φώς και στο σκοτάδι:

όποιος ποτέ του δεν αγάπησε θ' αγαπήσει,
στο φως ⁴⁴

Η Σεφερική Κίχλη κλείνει με μίαν εικόνα που αποτυπώνει την διπλή φύση του φωτός-αγάπης του ποιητή. Ο Σεφέρης μέσα στο φώς αποκτά ξαφνικά οντότητα. Έγινε ο γυρισμός του στο μεγάλο σπίτι που είναι λουσμένο στο φώς και ο ίδιος δεν ξέρει τι να πρωτοκοιτάξει μέσα σε αυτό το απερίγραπτο θαύμα. Νοιώθει πως η πλησμονή της ζωής είναι συνυφασμένη με την παρέλευση του τέλους, του θανάτου. Φώς και σκοτάδι είναι ένα . Η Κίχλη του Σεφέρη υπήρξε το όνειρο ενός κουρασμένου και τρομαγμένου ανθρώπου που για αυτόν η αγάπη είναι η σανίδα σωτηρίας του, ακόμη και αν είναι απαραίτητητη προϋπόθεση να συνυπάρξει το γέλιο με το δάκρυ.

και είσαι σ' ένα μεγάλο σπίτι με πολλά παράθυρα ανοιχτά
τρέχοντας από κάμαρα σε κάμαρα, δεν ξέροντας από πού να κοιτάξεις πρώτα,
γιατί θα φύγουν τα πεύκα και τα καθρεφτισμένα βουνά και το τιτίβισμα των πουλιών
θ' αδειάσει η θάλασσα, θρυμματισμένο γυαλί, από βοριά και νότο
θ' αδειάσουν τα μάτια σου απ' το φως της μέρας
πως σταματούν ξαφνικά κι όλα μαζί τα τζιτζίκια⁴⁵

44. Στο ίδιο, σ. 229

45. Στο ίδιο

5. ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΚΑΤΑΣΤΡΩΜΑΤΟΣ Γ' - ΈΓΚΩΜΗ.

Το φθινόπωρο του 1953, στο πρώτο απο τα τρία ταξίδια του στην Κύπρο, ο Σεφέρης επισκέφτηκε με φίλους του την αρχαιολογική ανασκαφή της Έγκωμης, ένα μικρό χωριό της Κύπρου. Από το ημερολόγιο του Σεφέρη. Μέρη Στ', και απο την μαρτυρία του φίλου του Ευάγγελου Λουίζου που τον συνόδευε, πληροφορούμαστε ότι ο Σεφέρης είχε ένα συναπάντημα στην ανασκαφή που του έκανε βαθιά εντύπωση. Παρούσα ήταν και η Μαρώ Σεφέρη. Ο Ευάγγελος Λουίζος μας πληροφορεί πως ενώ ο ποιητής συνομιλεί με τον ανασκαφέα, οι άλλοι δύο παρατηρούν τὰ χαλάσματα⁴⁶:

Για μια στιγμή προσέξαμε ένα ζευγάρι ωραίες γάμπες από πίσω, που φτυαρίζανε σκυμμένες, κι' αλληλοκοιταχτήκαμε με τη Μαρώ, και χωρίς να μιλήσουμε ή να συνεννοηθούμε, κάναμε ένα μεγάλο γύρο για να την ιδούμε κι' από μπροστά. [...] Στο μεταξύ ο Γιώργος είχε πιάσει ψιλοκουβέντα με τον Schaeffer και τους άλλους αρχαιολόγους κι' ερχότανε προς το μέρος μας. Τότε η Μαρώ κι' εγώ κατεβήκαμε να τους συναντήσουμε, κι' αφού γίναν οι αναγκαίες συστάσεις, τράβηξα το Γιώργο με τρόπο και ξαναπήγαμε μαζί από κει που πρωτόειδα την Εγκωμίτισσα από πίσω, χωρίς να πω τίποτα. Όταν φτάσαμε στο σημείο περίπου που είχαμε σταθεί με τη Μαρώ, σταμάτησα ν' ανάψω τσιγάρο, κι' είδα το Γιώργο να προσέχει την Εγκωμίτισσα με τις ωραίες γάμπες που φτυαρίζε. Στάθηκε για λίγη ώρα κυττάζοντας και μετά ξεκίνησε μονάχος κι' έκανε τον ίδιο γύρο που είχαμε κάνει προηγουμένως με τη Μαρώ, για να τη δει από μπροστά. Εγώ είχα μείνει στη θέση μου καπνίζοντας και παρακολουθούσα το Γιώργο σκουντουφλώντας στις πέτρες να κάνει το γύρο του.

Είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον ο τρόπος με τον οποίο ο αφηγητής παρά την σιωπηλή συνοχή της συντροφού του ποιητή, οδηγεί τον Σεφέρη στο κατάλληλο σημείο από όπου να μπορεί να εντοπίσει το ερωτικό αντικείμενο, την Εγκωμίτισσα. Ανάμεσα στους εργάτες και τις εργάτριες που φτυαρίζαν παρατηρεί ο ποιητής μια πανέμορφη νεαρή γυναίκα που τον άφησε έκθαμβο με την αισθησιακή ομορφιά της. Ο Σεφέρης συγκλονίζεται απο την ανασκαμμένη αρχαία πόλη, την ομορφιά του τοπίου στο δειλινό. Ξαφνικά εντελώς απροσδόκητα γίνεται το θαύμα και εμφανίζεται η Εγκωμίτισσα.

46. Ευάγγελος Λ. Λουίζος, «Ένα απόγεμα στην Έγκωμη», στο : *Για τον Σεφέρη. Τιμητικό Αφιέρωμα στα τριάντα χρόνια της Στροφής*, (Αθήνα : Ανατύπωση Ερμής, 1981), σσ 22-23.

Τα πάντα ακινητοποιούνται εκεί που βρίσκονται στον αέρα και στην γη, οι άνθρωποι μαρμαρώνουν και μια πανέμορφη αισθησιακή μορφή αρχίζει να ανυψώνεται. Πρόκειται για μια αισθησιακή μορφή, σύνθετη μάλλον. Το πιθανότερο είναι πως πρόκειται για συνδιασμό της Κύπριας θεάς του έρωτα, της ειδολολατρικής αρχαιότητας, την Αφροδίτη και ίσως την Παναγία την Οδηγήτρια. Όπως και να έχει, η γυναικεία μορφή είναι ένα κράμα μητρικής, αισθησιακής και ερωτικής αγάπης που για τον Σεφέρη είναι το θεμέλιο της ζωής.

Στον αρχαίο ελληνικό κόσμο του 4ου αιώνα π.Χ υπήρχαν δύο διαφορετικές μορφές της Αφροδίτης που υποδήλωναν δύο αντίστοιχες μορφές του έρωτα. Η Αφροδίτη Ουρανία είναι η θεά του υψηλού , ουράνιου έρωτα, του έρωτα που απευθύνεται στην ψυχή, ενώ η Πάνδημος Αφροδίτη αγκαλιάζει όλους τους ανθρώπους ως κοινός συνεκτικός δεσμός απαραίτητος για την ύπαρξη της κάθε οργανωμένης κοινωνίας.

Στην Έγκωμη του Σεφέρη η αισθησιακή γυναικεία μορφή που ξεχωρίζει ανάμεσα στο πλήθος με την ομορφιά της, ταυτίζεται με την Πάνδημο Αφροδίτη, την θεά του έρωτα των κοινών ανθρώπων και συνεκδοχικά με τον έρωτα, ενώ ύστερα μέσω της ανάληψής της μπορούμε να την συνταιράσουμε με την Αφροδίτη Ουρανία :

Κι ανάβλεψα πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ποὺ δουλεύαν 17
τοὺς τεντωμένους ὤμους καὶ τὰ μπράτσα ποὺ χτυποῦσαν
μ' ἓνα ρυθμὸ βαρὺ καὶ γρήγορο τούτη τὴ νέκρα
σὰ νὰ περνοῦσε στὰ χαλάσματα ὁ τροχὸς τῆς μοίρας.

Ἄξαφνα περπατοῦσα καὶ δὲν περπατοῦσα 21
κοίταζα τὰ πετούμενα πουλιά, κι εἶταν μαρμαρωμένα
κοίταζα τὸν αἰθέρα τ' οὐρανοῦ, κι εἶτανε θαμπωμένος
κοίταζα τὰ κορμιὰ ποὺ πολεμοῦσαν, κι εἶχαν μείνει
κι' ἀνάμεσό τους ἓνα πρόσωπο τὸ φῶς ν' ἀνηφορίζει⁴⁷

47. Σεφέρης, ο.π., σσ. 267-268.

Μια σειρά από γραφικές λεπτομέρειες ακολουθούν. Ποιά είναι όμως η Οδηγήτρα του Σεφέρη; Ίσως η μορφή της Παναγίας, που είναι συνδεδεμένη με την ορθόδοξη εκκλησιαστική βυζαντινή παράδοση. Θα μπορούσε όμως να είναι και η οδηγήτρα Αφροδίτη. Στην Οδύσσεια συναντούμε την Αφροδίτη ως κορυφαία να οδηγεί στο χορό τις Χάριτες, ενώ στον Ομηρικό ύμνο στην Αφροδίτη την βλέπουμε να βρίσκεται στην Τροία και να διακατέχεται από ερωτικό πόθο να σμίξει με έναν θνητό. Υπερισχύει η άποψη πως αυτή την μορφή της Αφροδίτης, την οδηγήτρα του ερωτικού πόθου έχει στον νού ο Σεφέρης όταν είδε σκυμμένο το όμορφο κορμί της νεαρής Εγκωμίτισσας. Εξάλλου τα χαρακτηριστικά της κεφαλής της γυναικείας μορφής που τόσο έντονα και αισθησιακά περιγράφει ο Σεφέρης μας θυμίζουν κεφάλι γυναικείου αγάλματος που βρέθηκε στο Ιερό της Αφροδίτης στο Άρσος της Κύπρου :

Τὰ μαλλιά μαῦρα χύνουνταν στὴν τραχηλιά, τὰ φρύδια
εἶχανε τὸ φτερούγισμα τῆς χελιδόνας, τὰ ρουθούνια
καμαρωτὰ πάνω ἀπ' τὰ χεῖλια, καὶ τὸ σῶμα
ἔβγαινε ἀπὸ τὸ χεροπάλεμα ξεγυμνωμένο
μὲ τ' ἄγουρα βυζιά τῆς ὀδηγήτρας,
χορὸς ἀκίνητος⁴⁸

26

Μετά το θαύμα η ανυψωμένη γυναικεία μορφή έχει μεταμορφωθεί μέσω της τελετουργικής ανάληψης σε Αφροδίτη Ουρανία. Στους πιο κάτω στίχους έχουμε όλα τα στοιχεία για την ταύτιση της γυναικείας μορφής με την Αφροδίτη Ουρανία. Φεγγάρι, ουρανός, μήτρα, εγέννησε. Σιγά σιγά η μορφή εξαφανίζεται στον ουρανό, γίνεται μια ανάληψη της γυναικείας μορφής η οποία λάμπει σαν το φεγγάρι, που είναι το χαρακτηριστικό εικονογραφικό σύμβολο της Αφροδίτης Ουρανίας. Ο Σεφέρης πιστεύει ότι η κόρη του ουρανού με την ανάληψή της ξαναγύρισε στην μήτρα που την γέννησε, τον ουρανό, που σύμφωνα με τον Πλάτωνα ο ουρανός ήταν η μάνα και η Αφροδίτη το βρέφος. Στην ουσία η εργάτρια της ανασκαφής, η αισθησιακή νεαρή γυναίκα αντιπροσωπεύει την Πάνδημο Αφροδίτη.

48. Στο ίδιο, σ. 268

Προικισμένη με μια εξαιρετική ομορφιά ξεχωρίζει απο τους κοινούς ανθρώπους και πραγματοποιεί την υπέρβαση. Αναλήφθηκε στους ουρανούς και μεταμορφώθηκε στην Αθάνατη θεά Αφροδίτη μετά από ένα θαύμα. Οδηγείται στην αθανασία :

Καὶ ξανακοίταξα τὸ σῶμα ἐκεῖνο ν' ἀνεβαίνει·
εἶχανε μαζευτεῖ πολλοί, μερμήγκια,
καὶ τὴ χτυποῦσαν μὲ κοντάρια καὶ δὲν τὴ λαβῶναν. 40
Τώρα ἡ κοιλιά της ἔλαμπε σὰν τὸ φεγγάρι
καὶ πίστευα πῶς ὁ οὐρανὸς ἦταν ἡ μήτρα
ποὺ τὴν ἐγέννησε καὶ τὴν ξανάπαιρνε, μάνα καὶ βρέφος.

Τὰ πόδια της μείναν ἀκόμη μαρμαρένια
καὶ χάθηκαν· μιὰ ἀνάληψη⁴⁹

Ο ποιητής βλέπει την μορφή να ανηφορίζει μέσα στο φῶς, καθώς υψώνεται στον ουρανὸ δέχεται κονταροχτυπήματα απο πλήθος ανθρώπων που ὅμως δεν την λάβωναν. Γιατί αυτοί που την κτυποῦσαν ἦταν κατώτεροι, ευτελείς, κοινοὶ ἄνθρωποι της φθοράς που ανιπροσώπευαν την Πάνδημο Αφροδίτη, τον επίγειο ευτελὲ ἔρωτα και δεν θα μπορούσαν ποτέ να βλάψουν την Αφροδίτη Ουρανία, τον ουράνιο εκλεκτό ἔρωτα. Τα πόδια της Εγκωμίτισσας τα μαρμαρένια , σσυνεχίζουν να φαίνονται ὁμορφα καθώς υψώνονται στο γαλάζιο του ουρανοῦ. Ἴσως η λευκότητα του μαρμάρου να συμβολίζει την αγνότητα του θείου ἔρωτα , του ἔρωτα της ψυχῆς. Η διαδικασία της ἀνάληψης θα μπορούσαμε να πούμε ὅτι θυμίζει την χριστιανική ἀνοδική πορεία της ψυχῆς απο το επίγειο και αισθησιακό ἐπίπεδο στο ουράνιο και πνευματικό, την πορεία του φθαρτοῦ σώματος στην ουράνια αθανασία της ψυχῆς.

Το ὄραμα του ποιητῆ σβήνει και ο ἴδιος επανέρχεται στην πραγματικότητα. Ωστόσο η αισθησιακή εικόνα της Εγκωμίτισσας δεν φεύγει απο το μυαλό του Σεφέρη. Για μια στιγμή ανακαλεῖ δικές του προσωπικές στιγμές αισθησιασμοῦ :

49. . Στο ἴδιο

Ξαναγινόταν ὅπως ἦταν, ὁ δικός μας
μὲ τὸν καιρὸ καὶ μὲ τὸ χῶμα. Ἀρώματα ἀπὸ σκίνο
πῆραν νὰ ξεκινήσουν στὶς παλιές πλαγιές τῆς μνήμης
κόρφοι μέσα στὰ φύλλα, χεῖλια ὕγρα ⁵⁰

Στο τέλος του ποιήματος , στην απλωσιά του κάμπου βλέπουμε να κυριαρχεί η ερημιά του ξεραμένου τοπίου, η απόγνωση και η μοναξιά. Στον τελευταίο στίχο όμως η παρουσία του φιδιού στα ερείπια της νεκρής πόλης υπαινίσσεται την ανάσταση της πόλης και την αθανασία της μέσω των ανασκαφών και των πλούσιων αρχαιολογικών ευρημάτων που θα μαρτυρούν για πάντα το λαμπρό παρελθόν της⁵¹.

Για τον Σεφέρη που υπήρξε άκρως ερωτικός ποιητής τα αισθησιακά πόδια της Εγωμίτισσας υπήρξαν η έμπνευση του για την συγγραφή του συγκεκριμένου ποιήματος. Σύμφωνα εξάλλου με τον Αντρέα Καραντώνη είναι ένα ποίημα που μπορεί να θεωρηθεί σαν ένας ύμνος στην ομορφιά. Με την περιγραφή τους αρχίζει και τελειώνει με τρόπο κυκλικό το ποίημα του. Με αφορμή την αισθησιακή εικόνα της νεαρής εργάτριας ο Σεφέρης υπερβαίνει τα ταπεινά, ανθρώπινα όρια του αισθησιασμού και μέσω της αλληγορίας της ανάληψης κατορθώνει να μετουσιώσει τον πόθο για το σωματικό κάλλος σε αναζήτηση της άφθαρτης ψυχικής ομορφιάς που είναι κάτι απόλυτο, αιώνιο και μοναδικό.

50. Στο ίδιο, 269.

51. Γιώργος Δ. Παναγιώτου, Πραγματολογικά και ερμηνευτικά σχόλια στο ποίημα του Σεφέρη Μυθιστόρημα ΙΣΤ΄ (Αθήνα:Ανάτυπο, 2011), σσ.243-251

6. ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΚΑΤΑΣΤΡΩΜΑΤΟΣ Γ - ΕΠΙΚΑΛΕΩ ΤΟΙ ΤΗΝ ΘΕΟΝ

Το ποίημα του Σεφέρη Επικαλέω τοι την θεόν ανήκει στη συλλογή Ημερολόγιο Καταστρώματος Γ' που περιέχει ποιήματα τα οποία εμπνεύστηκε ο ποιητής από το ταξίδι του στην Κύπρο. Ο τίτλος του ποιήματος, όπως και το βασικό ιστορικό του πλαίσιο, αντλούνται από την Ιστορία του Ηρόδοτου: «ἐνθα ἐπεὰν ἴζηται γυνή, οὐ πρότερον ἀπαλλάσσεται ἐς τὰ οἰκία ἢ τίς οἱ ξείνων ἀργύριον ἐμβαλὼν ἐς τὰ γούνατα μειχθῇ ἔσω τοῦ ἱροῦ. ἐμβαλόντα δὲ δεῖ εἰπεῖν τοσόνδε· Ἐπικαλέω τοι τὴν θεὸν Μύλιττα. Μύλιττα δὲ καλέουσι τὴν Ἀφροδίτην Ἀσσύριοι... ἐνιαχὶ δὲ καὶ τῆς Κύπρου ἐστὶ παραπλήσιος τούτῳ νόμος.» (Όταν μια γυναίκα καθήσει εκεί (δηλ. στον αυλόγυρο του ναού της Αφροδίτης) δεν την αφήνουν να πάει σπίτι της παρά αφού ένας ξένος της ρίξει χρήματα στα γόνατα και σμίξει μαζί της μέσα στον ναό. Και ρίχνοντάς τα πρέπει να πει τούτο μόνο: «Στο όνομα της θεάς Μύλιττας» - Μύλιττα ονομάζουν την Αφροδίτη οι Ασσύριοι... Και σε μερικά μέρη της Κύπρου υπάρχει ένα έθιμο παραπλήσιο με τούτο). Ηρόδοτος Ι 199.

Ο Σεφέρης έχοντας επισκεφτεί το χώρο όπου βρισκόταν το Ιερό της Αφροδίτης στην Παλαίπαφο (χωριό Κούκλια) της Κύπρου, ημέρα Παρασκευή 6 Νοέμβρη, καταθέτει την προσωπική του εμπειρία και την συνταιριάζει ποιητικά με τα όσα γνωρίζει ότι συνέβαιναν στο χώρο αυτό κατά την αρχαιότητα. Η αναλυτική καταγραφή αυτής της ημερομηνίας, της πρώτης μέρας, είναι η μεγαλύτερη σε έκταση από όλες τις ημερήσιες αναφορές των κυπριακών ημερών του Μέρους Στ'⁵². Έτσι ξεδιπλώνεται το αρχαίο έθιμο, που τιμούσε την Αφροδίτη, παράλληλα με την παροντική εμπειρία του ποιητή. Ο Σεφέρης αντλεί το αναγκαίο ιστορικό υλικό από το έργο του Ηρόδοτου και ανασυνθέτει το βίωμα μιας γυναίκας που έχει έρθει στο Ιερό για να τηρήσει το αρχαίο αυτό έθιμο. Σύμφωνα με τον Ηρόδοτο κάθε εντόπια γυναίκα όφειλε μια φορά στη ζωή της να μείνει στο ιερό της Αφροδίτης και να σμίξει μ' έναν ξένο άνδρα. Επρόκειτο ουσιαστικά για έθιμο των Βαβυλωνίων, το οποίο όμως είχε περάσει και σε μερικά μέρη της Κύπρου.

Ήδη από την πρώτη στροφή καθίσταται σαφής η παράλληλη κίνηση παροντικής και παρελθοντικής εμπειρίας. Ο πρώτος στίχος μας παραπέμπει στη γυναίκα σύμβολο κάθε γυναίκας που βρέθηκε κατά την αρχαιότητα στο Ιερό, για να τιμήσει την Αφροδίτη. Οι υπόλοιποι στίχοι συνιστούν έκφραση του προσωπικού βιώματος του ποιητή. Τα μέλη του γυναικείου σώματος

52. Γιώργος Γεωργής, Ο Σεφέρης περί των κατα την χώραν σκαιών (Αθήνα: Σμίλη, 1991), σσ.38-39

έχουν καλυφθεί με λάδι, σε μια προσπάθεια καλλωπισμού, ώστε να το καταστήσουν περισσότερο ποθητό στον άγνωστο άντρα που θα ανταποκριθεί στο ερωτικό κάλεσμα. Κάθε γυναίκα που ερχόταν στο Ιερό ήταν αναγκασμένη να παραμείνει εκεί μέχρι να βρεθεί ο άντρας που θα θελήσει να κοιμηθεί μαζί της. Μια παράδοση επιβεβαίωση της θηλυκότητας, που πιστοποιούσε κατά κάποιο τρόπο τη θελκτικότητα της γυναίκας, και άρα τη δυνατότητά της να επιτελέσει τον πρωταρχικό της ρόλο ως εκπρόσωπος της θεάς του έρωτα, της Αφροδίτης. Η δοκιμασία αυτή, η επιβεβαίωση του ερωτισμού και της θελκτικότητας, δεν ήταν ωστόσο εξίσου εύκολη για όλες τις γυναίκες. Η αφήγηση του Ηροδότου είναι αποκαλυπτική: «Όσες λοιπόν συμβαίνει να είναι προικισμένες με ομορφιά και παράστημα, γλιτώνουν γρήγορα· όσες όμως ανάμεσά τους είναι άσχημες περιμένουν εκεί πολύν καιρό, έτσι που δεν μπορούν να ξεπληρώσουν το έθιμο. Γι' αυτό συμβαίνει μερικές να κάθονται και τρία και τέσσερα χρόνια.» Η αναφορά στο λάδι που χρησιμοποιούσαν τότε οι γυναίκες για να αλείψουν το σώμα τους λειτουργεί ως συνεκτικός δεσμός με το παρόν, καθώς ο ποιητής αντιλαμβάνεται την αλλοιωμένη μυρωδιά του παλιού λαδιού από τον λιώμυλο της μικρής εκκλησίας που βρίσκεται στον ίδιο χώρο. Ο αρχαίος ναός συνυπάρχει με την αφιερωμένη στην Παναγία την Καθολική εκκλησία του 12^{ου} αιώνα, κι η έντονη αντίθεση ανάμεσα στους δύο κόσμους διατρέχει το σύνολο του ποιήματος. Η ταγγή μυρωδιά του λαδιού διαχέεται στην ατμόσφαιρα από τους χοντρούς πόρους της πέτρας που έχει χρησιμοποιηθεί για το χτίσιμο της εκκλησίας. Πέτρα την οποία ο ποιητής αποκαλεί σταματημένη, για να υποδηλώσει την ακινησία του χώρου και το σταμάτημα της παράδοσης, καθώς οι πέτρες για την εκκλησία προήλθαν από το Ιερό της Αφροδίτης, που είχε παρακμάσει, όπως κατόπιν παρήκμασε και έπαψε να λειτουργεί και η εκκλησία :

Λάδι στα μέλη,
ίσως ταγγή μυρωδιά
όπως εδώ στο λιώμυλο
της μικρής εκκλησίας
στους χοντρούς πόρους
της σταματημένης πέτρας⁵³

53. Σεφέρης, ο.π., σ. 237

Η αναφορά στο λάδι επανέρχεται στην αρχή κάθε στροφής ενώνοντας τις δύο διαφορετικές χρονικές περιόδους και θρησκείες. Εδώ, λοιπόν, ως καλλωπισμός για τα μαλλιά των γυναικών, οι οποίες σύμφωνα με τον Ηρόδοτο φορούσαν επίσης ένα στεφάνι από λινάρι. Στην προσπάθειά τους να γίνουν αρεστές στον άγνωστο άντρα που θα τις επιλέξει οι γυναίκες χρησιμοποιούσαν ίσως κι άλλα αρώματα, τα οποία δεν τα γνωρίσαμε, όπως σχολιάζει ο ποιητής. Αρώματα φτωχά και πλούσια, ανάλογα με την κοινωνική θέση της κάθε γυναίκας, μα και αγαλματάκια στα δάχτυλα, για να θυμίζουν το λατρευτικό της παράδοσης. Με το στήθος τους, συχνά ανώριμο ακόμη, έκθετο στους περαστικούς άντρες. Η διάκριση ανάμεσα σε φτωχά και πλούσια αρώματα μας παραπέμπει συνάμα στη διαφοροποίηση που υπήρχε ανάμεσα στις φτωχές και τις πλούσιες γυναίκες. Κι όπως αναφέρει ο Ηρόδοτος: «Πολλές που το θεωρούν ανάξιο τους να ανακατεύονται με τις άλλες γυναίκες, από υπερηφάνεια για τα πλούτη τους, πάνε με σκεπασμένα αμάξια και στέκονται πλάι στο ιερό, ενώ από πίσω ακολουθεί ολόκληρη συνοδεία από υπηρέτες.» :

Λάδι στην κόμη
στεφανωμένη με σκoinί,
ίσως και άλλα αρώματα
που δε γνωρίσαμε
φτωχά και πλούσια
κι αγαλματάκια στα δάχτυλα
προσφέροντας μικρούς μαστούς⁵⁴

Το λάδι στο σώμα εκτεθειμένο στον ήλιο, εκτεθειμένο στις διαθέσεις οποιουδήποτε περαστικού θελήσει να διεκδικήσει τον έρωτα της γυναίκας. Κι η γυναίκα απόλυτα αφημένη στην επιλογή του άγνωστου άντρα, τον οποίο δεν μπορεί να τον αρνηθεί, όποιος κι αν είναι, όπως κι αν είναι. Αυτή ακριβώς την αίσθηση της ανησυχίας που έχει η γυναίκα, για το ποιος θα την επιλέξει μεταδίδεται στους στίχους του ποιητή με το τρόμαγμα των φύλλων, όταν αίφνης κάποιος ξένος σταματά μπροστά της, και η σιγή ανάμεσα στα γόνατά της, η σιγή στη γυναικεία της φύση βαραίνει μπροστά στο αναπάντεχο, μα και αναπόδραστο σμίξιμο με τον άγνωστο άντρα.

Όπως αναφέρει ο Ηρόδοτος: «Την ώρα που αφήνει τα λεφτά, πρέπει να πει αυτά τα λόγια μόνο: “Στο όνομα της θεάς Μύλιττας”. Μύλιττα ονομάζουν οι Ασσύριοι την Αφροδίτη. Το ποσό μπορεί να είναι οσοδήποτε· δεν πρόκειται η γυναίκα να το αρνηθεί· δεν έχει αυτό το δικαίωμα· γιατί τα χρήματα αυτά είναι ιερά. Ακολουθεί λοιπόν τον πρώτο που θα της δώσει κάτι, και

54. Στο ίδιο

δεν αποδοκιμάζει κανέναν. Αφού σμίξει μαζί του κι έχοντας εκπληρώσει το χρέος της προς τη θεά, φεύγει πια για το σπίτι της, και στο εξής, ό,τι και να της δώσει κάποιος, δεν μπορεί να την κάνει δική του.» :

Λάδι στον ήλιο·
τρόμαξαν τα φύλλα
στον ξένου το σταμάτημα
και βάρυνε η σιγή
ανάμεσα στα γόνατα.
Έπεσαν τα νομίσματα·
«Επικαλέω τοι την θεόν...⁵⁵».

Το λάδι στους ώμους και το σώμα που λυγίζει και παραδίδεται στις διαθέσεις του άγνωστου άντρα· με τους ασπρόμαυρους αστραγάλους στη χλόη, καθώς η γυναίκα αφήνεται τελείως σε αυτόν. Αυτό το έθιμο που ακόμη κι ο Ηρόδοτος το χαρακτηρίζει ως το χειρότερο, αυτό που αφήνει μια πληγή στον ήλιο, την στιγμή που οι καμπάνες της εκκλησίας σημαίνουν τον εσπερινό -μετάβαση στο παρόν του ποιητή-, έρχεται σε πλήρη αντίθεση με την ηθική και την αγνότητα της χριστιανικής ηθικής. Μα το πέρασμα του χρόνου έχει πια ρίξει βαριά τη σκιά του σε τέτοιου είδους έθιμα, όπως αντίστοιχα η έλευση του χριστιανισμού έχει θέσει σε δεύτερη μοίρα το σώμα και τη λατρεία του έρωτα. Τώρα ό,τι απομένει είναι ο σακάτης με τον οποίο μιλά ο ποιητής στον αυλόγυρο της εκκλησίας.

Στο χώρο που κάποτε οι άνθρωποι τιμούσαν τη θεά της ομορφιάς και του έρωτα, το μόνο που μπορεί κανείς να δει είναι ερείπια· σκόρπια κι ελάχιστα κατάλοιπα μιας θρησκείας αφιερωμένης στο ανθρώπινο κάλλος, κι έναν σακάτη να συμβολίζει την πλήρη παραμέληση του σώματος και της δικής του ξέχωρης ομορφιάς και αξίας⁵⁶:

«Λάδι στους ώμους
και στη μέση που λύγισε
γρίβα σφυρά στη χλόη,
κι αυτή η πληγή στον ήλιο
καθώς σημαίνουν τον εσπερινό
καθώς μιλούσα στον αυλόγυρο
μ' ένα σακάτη ⁵⁷»

Κούκλια, Νοέμ. '53

55. Στο ίδιο

56. Γιώργος Δ. Παναγιώτου, Μποτίλια στο Πέλαγο, Κείμενα για τη ποίηση του Γιώργου Σεφέρη (Αθήνα: Κίχλη, 2015) σσ. 151-170.

57. Σεφέρης, ο.π., σσ. 237-238.

Για τον Σεφέρη το γυναικείο σώμα παραμένει πάντα το σύμβολο της ηδονής, προσπαθεί να προκαλέσει το ερωτικό ενδιαφέρον με κάθε θεμιτό και αθέμιτο μέσο. Προσφέρει στον άνθρωπο ευχαρίστηση με τον αισθησιασμό του αλλά με την ηδονή βλέπουμε να συνυπάρχει και η οδύνη. Η χαρά και ο πόνος που προκαλεί ο έρωτας είναι πάντα συνυφασμένα και αλληλένδετα συναισθήματα.

7. ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΚΑΤΑΣΤΡΩΜΑΤΟΣ Τ - Ο ΔΑΙΜΩΝ ΤΗΣ ΠΟΡΝΕΙΑΣ

Στο ποίημα «Ο Δαίμων της Πορνείας» ο Γιώργος Σεφέρης αντλεί στοιχεία από το Χρονικό του Κύπριου Λεόντιου Μαχαιρά και ανασυνθέτει τα γεγονότα που οδήγησαν στην ατιμωτική δολοφονία του βασιλιά της Κύπρου Πέτρου Α, ο οποίος ανήκε στη γαλλική δυναστεία των Λουζινιάν που βασίλεψε στην Κύπρο παίρνοντας την Κύπρο από τον Ριχάρδο τον Λεοντόκαρδο. Ο Πέτρος Α βασίλεψε από το 1359 μέχρι τον πρόωρο θάνατό του το 1369 και υπήρξε εξαιρετικά αποτελεσματικός στις στρατιωτικές του επιχειρήσεις, καθιστώντας την Κύπρο ισχυρό και υπολογίσιμο βασίλειο.

Παρά τις στρατιωτικές του ικανότητες ο Πέτρος υπήρξε εξαιρετικά επιρρεπής στον γυναικείο πειρασμό και παράλληλα είχε έναν παθολογικό έρωτα για τη γυναίκα του, την Ελεονόρα της Αραγονίας, καθώς, όπως παραδίδει ο Μαχαιράς, όποτε ταξίδευε έπαιρνε μαζί του ένα πουκάμισό της για να το έχει στην αγκαλιά του όταν κοιμάται. Η συνήθεια του Πέτρου να συνάπτει πολλές ερωτικές σχέσεις και η παράλληλη εμμονή του για την Ισπανίδα γυναίκα του, θα αποτελέσουν τελικά την αφορμή για τα γεγονότα που θα οδηγήσουν στη δολοφονία του.

Την περίοδο που ο Πέτρος απουσίαζε στην Ευρώπη είχε αναθέσει στον ευγενή Ιωάννη Βισκούντη να παρακολουθεί καθετί που συμβαίνει στο βασίλειό του και ιδιαίτερα στο παλάτι και να τον ενημερώνει αμέσως. Κατά την απουσία του, λοιπόν, η Ελεονόρα της Αραγονίας, που γνώριζε για τις ερωμένες του συζύγου της, υποκύπτει στην επίμονη ερωτική πολιορκία του κόμη ντε Ρουχάς και συνάπτει δεσμό μαζί του. Το γεγονός αυτό μαθεύτηκε γρήγορα στη βασιλική αυλή και ο Ιωάννης Βισκούντης, προκειμένου να αποφύγει την οργή του βασιλιά έτσι και μάθαινε από άλλους τον παράνομο δεσμό της γυναίκας του, έστειλε επιστολή στον Πέτρο, ενημερώνοντάς τον για τις πράξεις της Ελεονώρας⁵⁸

Ο Πέτρος, όταν γύρισε στην Κύπρο, κατήγγειλε τη γυναίκα του για μοιχεία και ζήτησε από τους ευγενείς της αυλής να τη δικάσουν. Η υπόθεση, όμως, δεν ήταν απλή γιατί η Ελεονόρα ήταν κόρη του διαδόχου του θρόνου της Αραγονίας και οι ευγενείς της Κύπρου φοβόντουσαν μήπως προκαλέσουν την οργή των Ισπανών, εάν την τιμωρούσαν. Έτσι, ενώ γνώριζαν πως στην πραγματικότητα η Ελεονόρα ήταν ένοχη, προτίμησαν να την απαλλάξουν από τις κατηγορίες και να τιμωρήσουν στη θέση της τον Ιωάννη Βισκούντη ως συκοφάντη. Ο Ιωάννης παρόλο που ήταν

58. Γεωργής, ο.π., σσ. 136-138

ελικρινής φυλακίστηκε και αφέθηκε να πεθάνει από αστία, χωρίς όμως να δοθεί διέξοδος στην οργή του Πέτρου, ο οποίος έβλεπε καθαρά πως οι ευγενείς είχαν προτιμήσει να αποφύγουν ένα διπλωματικό επεισόδιο με την Ισπανία, από το να αναγνωρίσουν το δίκαιο αίτημά του. Η επιλογή αυτή των ευγενών εκλήφθηκε ως μέγιστη προσβολή από τον Πέτρο, ο οποίος και θέλησε να τους τιμωρήσει. Έτσι, φρόντισε να ατιμάσει τις γυναίκες των ευγενών της αυλής αποπλανώντας τες και ωθώντας τες στη μοιχεία, γεγονός που προκάλεσε το μίσος των ευγενών και τους οδήγησε στη μοιραία συνομωσία εις βάρος του βασιλιά. Τον Ιανουάριο του 1369, ημέρα Τετάρτη, οι ευγενείς μπήκαν στην κρεβατοκάμαρα του βασιλιά, όπου βρισκόταν με μια ερωμένη του και τον έσφαξαν. Ένας τουρκοπουλιέρης (τούρκικο αξίωμα), μάλιστα, του έκοψε τους όρχεις και δείχνοντάς τους στον Πέτρο, του είπε πως γι' αυτούς τιμωρήθηκες με θάνατο. Η Ελεονόρα της Αραγονίας που θα παραμείνει στο θρόνο της Κύπρου μέχρι το 1380, οπότε και επέστρεψε στην πατρίδα της, θα επιδιώξει και θα επιτύχει την τιμωρία των φονιάδων του άντρα της.

Ο Σεφέρης θέτει ως τίτλο του ποιήματος τη διατύπωση του Μαχαιρά, για τον δαίμονα της πορνείας, υποδηλώνοντας έτσι πως πίσω από τα τραγικά γεγονότα του ποιήματος βρίσκεται ο ερωτικός πειρασμός και η αδυναμία των ανθρώπων να του αντισταθούν. Η πορεία της ζωής του βασιλιά Πέτρου θα μπορούσε να ήταν πολύ διαφορετική, αν δεν είχε προκαλέσει την αντεκδικητική αντίδραση της γυναίκας του με τους αλλεπάλληλους δεσμούς του κι αν δεν είχε αφήσει τη ζήλια να θολώσει την κρίση του. Εντούτοις, ο Πέτρος μη μπορώντας να αντισταθεί στον ερωτικό πειρασμό, προκάλεσε μια σειρά δευτερευόντων γεγονότων, που όχι μόνο του κόστισαν τη ζωή του, αλλά τον οδήγησαν και σ' ένα τόσο αταίριαστο τέλος για έναν τόσο δυναμικό και γενναίο άνθρωπο.

Ο Γιώργος Σεφέρης συνθέτει το ποίημα «Ο Δαίμων της Πορνείας» το οποίο είναι αφηγηματικό, δοσμένο από έναν παντογνώστη αφηγητή, που κάνει αισθητή την παρουσία του κυρίως στο κλείσιμο του ποιήματος με το καταληκτικό σχόλιο. Ο Σεφέρης, βασίζει το ποίημά του σ' ένα ιστοριογραφικό κείμενο -συγκεκριμένα το Χρονικό του Λεόντιου Μαχαιρά-, με το οποίο διατηρεί μια ανοιχτή επικοινωνία, παραθέτοντας ακόμη και αυτούσια χωρία. Το ποίημα επιχειρεί μια πολυπρισματική προσέγγιση των γεγονότων, συζητώντας κι ελέγχοντας τα κίνητρα και τις πράξεις πολλών προσώπων παράλληλα. Ένα από τα πρωταγωνιστικά πρόσωπα του ποιήματος

είναι ο Ιωάννης Βισκούντης, η πρωτοβουλία του οποίου να ενημερώσει τον Πέτρο για τις πράξεις της βασίλισσας θέτει σε κίνηση όλα τα επιμέρους επεισόδια, και την τραγική μοίρα του οποίου παρακολουθούμε μέχρι το τέλος της. Το ποίημα ξεκινά από την μέση των γεγονότων, όταν πια το γεγονός της μοιχείας έχει μαθευτεί κι ο βασιλιάς έχει ήδη ζητήσει την τιμωρία της γυναίκας του. Έτσι, παρακολουθούμε τον προβληματισμό των ευγενών του βασιλείου, οι οποίοι γνωρίζουν βέβαια πως ο Βισκούντης υπήρξε ειλικρινής στην επιστολή που έστειλε στον Πέτρο, αλλά δυσκολεύονται να γνωμοδοτήσουν υπέρ του δικαίου.

Η αλήθεια της μαρτυρίας του Βισκούντη ήταν αναμφισβήτητη, αφού σε όλη τη Λευκωσία οι πολίτες γνώριζαν ακόμη και λεπτομέρειες της μοιχείας. Γνώριζαν ότι ο κόμης ντε Ρουχάς πλήρωσε γυναίκες για να κάμψουν τις αντιστάσεις της Ελεονώρας και να την ωθήσουν στην αγκαλιά του, γνώριζαν το πώς συναντήθηκαν οι δυο τους, το πώς ξεκίνησε ο δεσμός τους και πώς τελείωσε. Η απόφαση, όμως, των ευγενών δεν ήταν μια απλή υπόθεση και φυσικά δεν μπορούσε να βασιστεί απλώς στο ποια ήταν η αλήθεια:::

«Ο Τζουάν Βισκούντης είχε γράψει την αλήθεια.
Πώς πλέρωσε μαυλίστρες ο κούντη Τερουχάς
πώς βρέθηκαν αντάμα αυτός κι η ρήγαινα
πώς άρχισε το πράμα, πώς ξετέλειωσε,
όλα της Λευκωσίας τα κοπέλια 5
το διαλαλούσαν στα στενά και στις πλατείες.
Πως ήταν η γραφή σωστή που έστειλε στη Φραγκιά
στο ρήγα
το ξέραν οι συμβουλάτοροι.⁵⁹»

Η υποχρέωση των ευγενών ήταν να κρίνουν τη βασίλισσα, η οποία όμως δεν ήταν μια απ' αυτούς, αλλά καταγόταν από τη γενιά των Καταλανών. Επομένως, οι ευγενείς γνώριζαν πολύ καλά πως αν αποφάσιζαν εις βάρος της και ο Πέτρος έκανε το σφάλμα να την εκδικηθεί, τότε οι Καταλανοί δε θα δίσταζαν καθόλου να εκστρατεύσουν εναντίον της Κύπρου και να τους εξολοθρεύσουν όλους. Το γεγονός, λοιπόν, ότι η Ελεονώρα ανήκε σε βασιλική οικογένεια της Ισπανίας, καθιστούσε την απόφαση των ευγενών της Κύπρου, ζήτημα πολιτικής και όχι ηθικής. Ασχέτως, αν η κατηγορία ήταν αληθής, η πραγματικότητα παρέμενε πως δεν μπορούσαν να τιμωρήσουν τη βασίλισσα, χωρίς να προκαλέσουν την οργή των Καταλανών:

59. Σεφέρης, ο.π., σ.247

Όμως τώρα
συνάχτηκαν και συντυχαίναν για να συμβουλέψουν
την Κορόνα της Κύπρου και των Ιεροσολύμων·
τώρα ήταν διαταμένοι για να κρίνουν
τη ρήγαινα Λινόρα που κρατούσε
απ' τη μεγάλη τη γενιά των Καταλάνων·
κι είναι ανελέημονες οι Καταλάνοι
κι αν τύχαινε κι ο ρήγας εκδικιούνταν
τίποτε δε θα το 'χαν ν' αρματώσουν και να 'ρθούνε
και να τους ξολοθρέψουν αυτούς και το βιο τους.
Είχαν ευθύνες, τρομερές ευθύνες·
από τη γνώμη τους κρέμουνταν το ρηγάτο ⁶⁰

Με τις δεδομένες πολιτικές προεκτάσεις που θα μπορούσε να λάβει η απόφασή τους, οι ευγενείς κατανοούσαν εξαρχής πως δεν είχαν άλλη επιλογή, απ' το να αθωώσουν την Ελεονόρα. Βέβαια, γνώριζαν πολύ καλά πως ο Βισκούντης ήταν ένας τίμιος και πιστός στο βασίλειο άνθρωπος, αλλά η πράξη του αυτή, η επιστολή δηλαδή που έστειλε στον Πέτρο, υπήρξε ένα σημαντικό ατόπημα. Εφόσον, δηλαδή, γνώριζε πόσο οξύθυμος ήταν ο Πέτρος και πόσο πολύ ήταν ερωτευμένος με την Ελεονόρα, δεν έπρεπε να του αποκαλύψει ένα τέτοιο γεγονός, πως δηλαδή η γυναίκα του τον απάτησε (πως βρήκαν την προβατίνα του με το κριάρι). Είναι σαφές εδώ η προσπάθεια των συμβούλων του βασιλιά να αποποιηθούν τις ενοχές τους για την πρόθεσή τους να στραφούν ενάντια σ' έναν τίμιο άνθρωπο, αποδίδοντάς του ανοησία και πλήρη έλλειψη διορατικότητας. Έτσι, οι ευγενείς αφενός εστιάζουν στην ανοησία του Βισκούντη κι αφετέρου στην υποκρισία του ίδιου του βασιλιά, ο οποίος παρά το γεγονός ότι εμφανιζόταν πληγωμένος για την προδοσία της γυναίκας του, έμπαζε στο δωμάτιό του τις δυο ερωμένες του:

Πως ο Βισκούντης ήταν τίμιος και πιστός
βέβαια το ξέραν· όμως βιάστηκε,
φέρθηκε αστόχαστα άμοιαστα άτσαλα.
Ήταν αφύς ο ρήγας, πώς δεν το λογάριασε;
και μπρούμυτα στον πόθο της Λινόρας.
Πάντα μαζί του στα ταξίδια το πουκάμισό της
και τό 'παιρνε στην αγκαλιά του σαν κοιμούνταν·
και πήγε να του γράψει ο αθεόφοβος
πως βρήκαν με την άρνα του το κριάρι·
γράφονται τέτοια λόγια σ' έναν άρχοντα;
Ήταν μωρός. Τουλάχιστο ας θυμούνταν
πως έσφαλε κι ο ρήγας· έκανε το λιγωμένο
μα είχε στο πισωπόρτι και δυο καύχες⁶¹

60. Στο ίδιο, σ.249.

61. Στο ίδιο

Καθώς οι διαβουλεύσεις των ευγενών συνεχίζονται, επισημαίνουν την αναστάτωση που είχε προκληθεί στο νησί, όταν η Ελεονόρα διέταξε και της έφεραν τη μια ερωμένη του άντρα της, που ήταν έγκυος, κι έβαλε να τη βασανίζουν, αλέθοντας πάνω στην κοιλιά της με το χειρόμυλο.

Το γεγονός αυτό αποκαλύπτει τον εκδικητικό χαρακτήρα της Ισπανίδας βασίλισσας, η σκληρότητα της αποτελεί μια καθαρή ένδειξη για το τι θα ακολουθούσε στο νησί, αν οι ευγενείς τολμούσαν να προκαλέσουν την οργή της οικογένειάς της. Εκείνο, πάντως, που οι ευγενείς εκλαμβάνουν ως το χειρότερο είναι το γεγονός ότι ο Βισκούντης, ενώ γνώριζε -όπως όλοι οι Κύπριοι άλλωστε- ότι ο βασιλιάς έχει γεννηθεί στον αστερισμό του Αιγόκερω, έκατσε και του έγραψε την επιστολή, για το «κρίαρι» (τον εραστή της βασίλισσας) και για τα κέρατα, τη νύχτα ακριβώς που η σελήνη ήταν στον Αιγόκερω,. Η έμφαση που δίνουν οι ευγενείς στο ζώδιο του βασιλιά -αναφερόμενοι ίσως στην σκληρότητα και τον εγωισμό που χαρακτηρίζει τα άτομα αυτού του ζωδίου-, αποδίδει με ιδιαίτερη πιστότητα το κλίμα της εποχής, όπου οι άνθρωποι έκριναν πράγματα και ανθρώπους βασιζόμενοι σε τέτοιου είδους στοιχεία. Ο όλος συλλογισμός ούτως ή άλλως αποδίδει το πνεύμα της συζήτησης που έγινε εκείνη τη μέρα από τους ευγενείς και οι οποίοι προκειμένου να μην φέρουν νέα προβλήματα στο νησί τους, ήταν έτοιμοι να αδιαφορήσουν για το δίκαιο και να αιτηθούν την τιμωρία ενός τίμιου ανθρώπου. Έτσι, για να εκλογικεύσουν την απόφασή τους, προβάλλουν κάθε πτυχή της λανθασμένης επιλογής του Βισκούντη να ενημερώσει τον οξύθυμο και ζηλιάρη βασιλιά, για το παράπτωμα της συζύγου του. Ο φρόνιμος, καταλήγουν οι ευγενείς, δεν πρέπει να εξαγριώνει τη μοίρα, όπως το έκανε ο Βισκούντης με την απερίσκεπτη επιστολή του. Συνεπώς εκείνοι δεν πρόκειται να κάνουν ένα παρόμοιο σφάλμα με το να προκαλέσουν την οργή των Ισπανών. Άλλωστε, όπως αντιλαμβάνονται την κατάσταση, η δική τους υποχρέωση δεν είναι να κρίνουν ποιο είναι το σωστό και το δίκαιο, αλλά ποια επιλογή τους θα οδηγήσει στο μικρότερο κακό για το βασίλειο της Κύπρου. Έτσι, οι ευγενείς για να αποφύγουν οποιαδήποτε πιθανή σύγκρουση με τη βασίλισσα, κρίνουν πως είναι προτιμότερο να έρθει ένας άνθρωπος αντιμέτωπος με τη μοίρα του, δηλαδή ο Βισκούντης, που με την ανοησία του προκάλεσε τέτοια αναστάτωση στο βασίλειο, παρά να κινδυνέψει η υπόσταση όλου του βασιλείου και φυσικά οι ίδιοι οι ευγενείς:

Αναστατώθη το νησί σαν η Λινόρα
πρόσταξε και της έφεραν τη μια, τη γκαστρωμένη
κι άλεθαν με το χερομύλι πάνω στην κοιλιά της
πινάκι το πινάκι το σιτάρι.

Και το χειρότερο - δεν το χωράει ο νους –
αφού το ξέρει ο κόσμος όλος πως ο ρήγας
γεννήθηκε στο ζώδιο του Αιγόκερω,
πήρε στα χέρια του ο ταλαίπωρος καλάμι
τη νύχτα που ήταν στον Αιγόκερω η σελήνη
να γράψει τι; για κέρατα και κριάρια!
Ο φρόνιμος τη μοίρα δεν τηνε ξαγριεύει.
Όχι· δεν είμαστε ταγμένοι για να πούμε
πού είναι το δίκιο. Το δικό μας χρέος
είναι να βρούμε το μικρότερο κακό.
Κάλλιο ένας να πεθάνει από το ριζικό του
παρά σε κίντυνο να μπούμε εμείς και το ρηγάτο⁶²

Η απόφαση των ευγενών δεν περιέχει εκπλήξεις· μπροστά στο ενδεχόμενο επικίνδυνων
πολιτικών επιπλοκών, καμία έννοια δικαίου ή τιμιότητας δεν μπορεί να γίνει σεβαστή. Σημασία
δεν έχει ποιος είναι ειλικρινής και τίμιος, αλλά ποιος έχει τη δύναμη να επηρεάσει τις
καταστάσεις. Επομένως, ανάμεσα στην πανίσχυρη βασίλισσα και τον πιστό, αλλά ελάχιστα
ισχυρό Ιωάννη Βισκούντη, η επιλογή υπήρξε εύκολη και εύλογη:

Έτσι συμβουλευόντουσαν όλη τη μέρα
και κατά το βασίλειμα πήγαν στο ρήγα 50
προσκύνησαν και τού είπαν πως ο Τζουάν Βισκούντης
είναι ένας διαστρεμμένος ψεματάρης⁶³

Η επιλογή των ευγενών να αγνοήσουν την αλήθεια και να στηρίξουν τη βασίλισσά τους,
θα οδηγήσει τον Βισκούντη σ' έναν φοβερό θάνατο, αλλά δε θα ηρεμήσει τον Πέτρο. Ο βασιλιάς,
γνωρίζοντας την ειλικρίνεια του Βισκούντη, δε θα καθησυχαστεί με τη διαβεβαίωση των ευγενών
πως εκείνος του είπε ψέματα, αντιθέτως θα αισθανθεί την ντροπή του να κορυφώνεται και θα
θελήσει να κάνει κι άλλους να νιώσουν τον ίδιο πόνο και την ίδια ντροπή, ατιμάζοντας τις
γυναίκες τους. Η μικρόψυχη κι εκδικητική δράση του Πέτρου θα προκαλέσει έντονη έχθρα

62. Στο ίδιο

63 . Στο ίδιο

εναντίον του, καθώς πάρα πολλές γυναίκες θα υποκύψουν στις ορέξεις του. Η αδυναμία του Πέτρου να αντιληφθεί τις επιπτώσεις που θα είχε μια πιθανή τιμωρία της γυναίκας του, η αδυναμία του να δει πέρα από τον πληγωμένο του εγωισμό και φυσικά η διάθεσή του να ατιμάσει όσες περισσότερες γυναίκες μπορούσε, θα τον φέρουν αντιμέτωπο με την οργή των ευγενών και των υπόλοιπων πολιτών του βασιλείου του:

Κι ο Τζουάν Βισκούντης πέθανε απ' την πείνα σε μια γούφα.

Μα στην ψυχή τού ρήγα ο σπόρος της ντροπής του

άπλωνε τα πλοκάμια του και τον εκίνα

το 'παθε να το πράξει και στους άλλους.

Κερά δεν έμεινε που να μη βουληθεί να την πορνέψει·

τις ντρόπιασε όλες. Φόβος κι έχτρα ζευγαρώναν

και γέμιζαν τη χώρα φόβο κι έχτρα ⁶⁴

Ο ατιμωτικός θάνατος του βασιλιά Πέτρου που με αποδίδεται στο χρονικό του Μαχαιρά αποτέλεσε ένα εξαιρετικά αταίριαστο τέλος για έναν άνδρα εξαιρετικής γενναιότητας και ικανότητας, όπως ήταν ο Πέτρος Α΄. Αξιοπρόσεκτος ο τρόπος τιμωρίας του. Του αφαιρέθηκε με μαχαίρι, με τρόπο βασανιστικό, το όργανο που υπήρξε η αιτία όλων των ερωτικών του περιπετειών. Εντούτοις, όπως σχολιάζει η αφηγηματική φωνή του ποιήματος, απηχώντας τη διαπίστωση του Μαχαιρά, όλα αυτά συνέβησαν εξαιτίας της αδυναμίας του Πέτρου να αντισταθεί στο δαίμονα της πορνείας. Ενώ ο Πέτρος υπήρξε πάντοτε παράφορα ερωτευμένος με τη γυναίκα του και θα μπορούσε να της έχει μείνει πιστός, αποφεύγοντας τις δραματικές αυτές εξελίξεις, του ήταν αδύνατο τελικά να αντισταθεί στο γυναικείο πειρασμό:

Έτσι, με το «μικρότερο κακό», βάδιζε η μοίρα ⁶⁰

ως την αυγή τ' Αγί' Αντωνιού, μέρα Τετάρτη

που ήρθαν οι καβαλάρηδες και τον εσύραν

από της καύχας του την αγκαλιά και τον εσφάξαν.

«Και τάπισα παρά ούλους ο τουρκοπουλιέρης

ήβρεν τον τυλιμένον το αίμαν» λέει ο χρονογράφος

«κι έβγαλεν την μαχαίραν του και κόβγει

τα λυμπά του με τον αυλόν και του είπε:

Για τούτα έδωκες θάνατον!».

Αυτό το τέλος

όρισε για το ρήγα Πιέρ ο δαίμων της πορνείας ⁶⁵

64. Στο ίδιο

65. Στο ίδιο

Ο Σεφέρης εστιάζει στα τραγικά γεγονότα της ερωτικής ζωής του βασιλιά , που αποτέλεσαν και την αιτία του τραγικού θανάτου του. Ουσιαστική πρόθεση του ποιητή ήταν να επισημάνει τις τραγικές συνέπειες του αχαλίνωτου ερωτικού πάθους, μέσα από μια μοιραία, αναπόφευκτη αλυσίδα γεγονότων, ρίχτοντας το κέντρο βάρους στις διάφορες εκφάνσεις της προδοσίας και της εξαπάτησης που αποτυπώνονται στο ποίημα. Πυροδοτούμενες από το ερωτικό πάθος, ο βασιλιάς βρήκε φρικτό θάνατο, πληρώνοντας τις συνέπειες των ακόρεστων ερωτικών επιθυμιών του. Ο έκλυτος βίος του Πέτρου προκαλεί την σκληρή αντίδραση της δυναμικής γυναίκας του, η οποία όχι μόνο τιμωρεί τις ερωμένες του συζύγου του, αλλά επιχειρεί να τιμωρήσει και τον ίδιο συνάπτοντας ερωτικό δεσμό με τον κόμη ντε Ρουχάς. Ο δαίμονας της πορνείας οδηγεί του ανθρώπους σε λανθασμένες επιλογές, οι οποίες με τη σειρά τους επιφέρουν βαρύτατες συνέπειες. Ανεξάρτητα από την εποχή που έζησαν τα ιστορικά πρόσωπα που επιλέγει ο ποιητής, οι συμπεριφορές, τα ελαττώματα ή οι αρετές τους, είναι ενδεικτικές για τον τρόπο σκέψης των ανθρώπων σε κάθε εποχή. Όσο κι αν οι άνθρωποι τονίζουν εμφατικά τη μοναδικότητά τους, επί της ουσίας κινούνται στα ίδια δεδομένα όρια της ανθρώπινης συμπεριφοράς, επαναλαμβάνοντας αέναα τα ίδια λάθη και υποκύπτοντας στις ίδιες επιθυμίες

8. ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΓΥΜΝΑΣΜΑΤΩΝ ΎΒ – ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ - ΑΡΙΑΔΝΗ

Από τις 2 Οκτωβρίου ως τις 2 Δεκεμβρίου του 1946 ο Σεφέρης φιλοξενήθηκε στον Πόρο, στο σπίτι της Γαλήνης. Στο νησί αυτό και στο διάστημα εκείνο ολοκλήρωσε πολλές ημερολογιακές εγγραφές του αλλά και το Τετράδιο Γυμνασμάτων ΎΒ στο οποίο συμπεριέλαβε το ποίημα Αριάδνη. Παράλληλα ο Σεφέρης είχε συμπεριλάβει την Αριάδνη και σε ένα άλλο τετράδιο στο οποίο είχε δώσει τον τίτλο Περιστατικά, που στην ουσία θυμίζουν περιστατικά της ζωής ενός ανθρώπου. Είχε αρχικά τον τίτλο *Η γυναίκα του Μίδα*. Με τον τίτλο *Αριάδνη* και χρονολογική ένδειξη Κυριακή 3 Νοέμβρη 1946 πρωί, το ποίημα έχει καταχωρηθεί και στις ΜέρεζΕ.

Σύμφωνα με την επικρατέστερη εκδοχή του μύθου, η Αριάδνη ερωτεύεται τον Θησέα, που φτάνει στην Κρήτη για να σκοτώσει τον Μινώταυρο, ο οποίος κατασπάραζε 7 νέους και 7 νέες από την Αθήνα. Γίνεται συνεργός του και του έδωσε λοιπόν ένα κουβάρι κλωστή (ο περίφημος και ως έκφραση της νεοελληνικής γλώσσας «Μίτος της Αριάδνης»), ώστε όταν θα έμπαινε στον Λαβύρινθο να το ξετυλίγει για να μπορέσει έπειτα, αφού σκοτώσει το Μινώταυρο, να βρει την έξοδο. Η Αριάδνη τον έβαλε να υποσχεθεί ότι θα την έπαιρνε στην πατρίδα του και θα την παντρευόταν. Ο Θησέας σκότωσε το Μινώταυρο κι έφυγε από την Κρήτη παίρνοντας μαζί του την Αριάδνη. Στο ταξίδι έκαναν μία στάση στη Νάξο. Εκεί, στο όνειρο του Θησέα εμφανίστηκε ο θεός Διόνυσος και του είπε ότι έπρεπε να φύγουν από το νησί χωρίς την Αριάδνη, αφού ήταν γραφό να μείνει εκεί και να γίνει γυναίκα του. Η Αριάδνη, όταν το επόμενο πρωί ξύπνησε και διαπίστωσε τη φυγή του Θησέα και πως την είχε εγκαταλείψει αρρώστησε από τον καημό της και στο τέλος αυτοκτόνησε, πέφτοντας στη θάλασσα ή κατ'άλλους κρεμάστηκε. Η Αριάδνη ενσαρκώνει στους αιώνες το αρχέτυπο της εγκαταλειμμένης ερωμένης. Της γυναίκας που δόθηκε άνευ όρων και προδόθηκε κυριολεκτικά ανυποψίαστη. Αυτή την μορφή ο Σεφέρης επιλέγει για να τον εμπνεύσει. Είναι η γυναίκα που αγάπησε, αυτή που κρατά το σωτήριο νήμα της ζωής του.

Στους πρώτους στίχους είναι φανερό πως πρόκειται για αναπόλυση μιας ερωτικής συνάντησης .Αναπολεί τα χείλια είτε του στόματος είτε του αιδείου και την ελιά που στην ουσία είναι η βάλανος. Θυμάται ο ποιητής ίσως το πρώτο ερωτικό φιλί στα χείλη, την χαρά και τον πόνο της συνουσίας. Το κόκκινο, χρώμα επιθετικό και διεγερτικό συμβολίζει την θερμότητα, την αγάπη, την γονιμότητα και την αισθησιακή έξαψη. Το πυρρό είναι το χρώμα του αισθησιακού πυρακτώματος , του κοχλασμού και της σαρκικής αμαρτίας, ενώ το μαύρο υποδηλώνει τα γεννητικά όργανα όπως απαντάται σε λαϊκά κείμενα. Το σμίξιμο των χρωμάτων που δηλώνει ερωτογόνες περιοχές ταυτίζεται με την απόλυση των ζώων που στην ποιήση του Σεφέρη έχουν ερωτική σημασία. Ο σκύλος δηλώνει το αντρικό μόριο ενώ ο λαγός το γυναικείο. Ταυτόχρονα εξαιτίας της ευγονίας και της χάρης του ο λαγός θεωρείτο στην αρχαιότητα το ιερό ζώο της αφροδίτης. Η λέξη ταύρος απαντά ως ευφημισμός για τα γυναικεία και αντρικά γεννητικά όργανα, ενώ εδώ ο Σεφέρης την χρησιμοποιεί ως προσωποποίηση του αρσενικού στοιχείου στην ύψιστη δραστηριότητά του.

Πολύ συχνά στην λογοτεχνία ο συσχετισμός μαύρου και κόκκινου δημιουργεί μιαν ατμόσφαιρα αισθησιακή και υποδηλώνει ερωτογόνες περιοχές του σώματος παράλληλα με την ερωτική λάμψη και ζεστασιά. Δίνεται η εικόνα της ερωτικής οδύνης, του ερωτικού δαγκώματος, της ονειρική ερωτικής αίσθησης :

Ήταν ωραία τα χείλια σου
και σ' άρεσε η ελιά που δάγκωσες·
το κόκκινο το πυρό και το μαύρο
σμίγουν καλά σαν απλωθεί
το χέρι στη θελιά
κι αφήσει ελεύθερο
το σκύλο το λαγό τον ταύρο.
Και λάμπουνε τα ζώα ζεστά
στη μέρα την κλειστή κι όλα μαζί πλοκάμων κόμποι και σφιγμένα μέλη ⁶⁶

Τα δυο βατόμουρα είναι προφανώς οι θηλές των γυναικείων μαστών. Ονόματα καρπων με ερωτικές συνδηλώσεις συναντούμε πολύ συχνά στον Σεφέρη, ενώ το ρήμα χαιδεύοντας και ο συνακόλουθος εικασμός με το διατρητικό χέλι αφήνουν να νοηθεί ότι η λέξη φώς δηλώνει το ανδρικό μόριο, τον φαλλό. Την περίοδο που γράφεται η Αριάδνη το φώς , ο ερωτικός συμβολισμός του φωτός γίνεται έμμονη ιδέα στη ποίηση του Σεφέρη. Το χρυσό χέλι, ο χρυσός

66. Στο ίδιο, σ.249

φαλλός είναι κοινός τόπος και στη νεώτερη λογοτεχνία, έτσι δεν θα μπορούσε να μείνει ανεπηρέαστος ο Σεφέρης. Περιγράφει ο ποιητής το ερωτικό λίκνισμα των σωμάτων αλλά νιώθει να βρίσκεται στην άκρη της αβύσσου, στην άκρη της θάλασσας. Θα μπορούσα να υποθέσω πως με αυτή του την περιγραφή να θέλει να αποδώσει τα αισθήματα αβυσσαλέου πόθου που τον χαρακτηρίζουν για το γυναικείο σώμα. Ίσως όμως και να εννοεί τον θάνατο, την άκρη της αβύσσου που πέρα από αυτήν μέσα από την ερωτική συνεύρεση ξεκινά η ζωή. Ο ποιητής παραδίδεται στην ερωτική ηδονή, χωρίς ειρμό, χωρίς σκέψη. Το ατομικό εγώ των δύο συντρόφων, χάνεται. Με το ερωτικό σμίξιμο γίνονται ένα, άντρας και γυναίκα, το σώμα βρίσκεται σε ερωτικό οργασμό. Ο ποιητής αρνείται το εγώ του για να καταφέρει να γράψει το ποίημα :

δόντια μες τα βατόμουρα και θάμνοι αγκαθεροί
και δάχτυλα χαϊδεύοντας το φως σαν ένα χέλι χρυσό
που τρύπησε τον άσπρο θόλο τ' ουρανού
κι όλα μαζί λικνίζονται στην άκρη της αβύσσου
χωρίς ειρμό, χωρίς εγώ⁶⁷

Περιγράφει αργότερα τις κορφές του βουνού, τις γραμμές της γυναίκας πλαγιασμένης ανάσκελα που ξεχωρίζουν αρκετά καλά και του γεννούν τον ερωτικό πόθο που φαίνεται να είναι ένα σκληρό αίσθημα που τον βασανίζει, το γλυγό κορμί της γυναίκας που παράλληλα με την ηδονή τον φαρμακώνει. Δηλώνεται η εικόνα του ερωτικού χορού των κορμιών ξανά και ξανά που τόσο έντονα βιώνουν τον έρωτα ώστε μετά τον ερωτικό οργασμό, μετά τον ερωτικό σπασμό έχουν την εντύπωση ότι πέθαναν και ξαναγεννήθηκαν. Το οργισμένο δέλτα μας παραπέμπει στο ερεθισμένο βουβωνικό τρίγωνο, το εφηβαίο. Το ποίημα κλείνει με λέξεις που φαίνεται να μην βγάλουν νόημα. Ωστόσο το επίθετο βαθύς είτε απλό είτε σύνθετο ανήκει στην ερωτική ορολογία του Σεφέρη. Η λέξη πουλί είναι ένας γνωστός ευφημισμός όπως και στις Έξι Νύχτες για ένα άγαλμα ερμαφρόδιτο.

67. Στο ίδιο.

Το ρήμα χιμώ είναι συγκοπτώμενο τύπος του χυμίζω που σημαίνει ορμώ. Ίσως εδώ ο Σεφέρης θέλει να δείξει την ορμητική και ασυγκράτητη ορμή του έρωτα. Λίγο αργότερα συνεχίζει το ερωτικό παιχνίδι χρησιμοποιώντας την λέξη λαβή κάτι που ίσως θυμίζει την ερωτική πάλη των σωμάτων που του αφήνει μια τυφλή λαβωματιά . Η λέξη λαβ που ακολουθεί συμπίπτει φωνητικά με την λέξη love. Τεχνάσματα με ομοηχίες και κρυπτογραφήματα είναι πολύ συνηθισμένα στον Σεφέρη για να αποδώσει την ποίηση του. Ακόμη και ο λαβύρινθος στην ποίηση ενός ερωτικού ποιητή σημαίνει τον ερωτικό λαβύρινθο και τα γυναικεία τεχνάσματα. Το άλφα, βήτα είναι ένας πρόδηλος υπαινιγμός στα γνωστά ερωτικά ερωτοπαίγνια που ονομάζονται αλφάβητοι της αγάπης. Η λέξη γάμμα με δύο μ απαντάται στο ημερολογιακό κείμενο, ενώ στο κείμενο των Περιστατικών συναντάμε γάμα με ένα μ, κάτι που προπαντός γίνεται σκόπιμα και παραπέμπει και ορθογραφικά στην προστακτική του αντίστοιχου ρήματος . Συνεπώς το δέλτα μπορεί να θεωρηθε αντικείμενο του γάμα και παραπέμπει σε αυτό ⁶⁸:

κι οι κορφές του βουνού
που ξύπνησαν τόσο σκληρές και το γλυφό κορμί σου
χορεύοντας πεθαίνοντας χορεύοντας ξανά και τα καλάμια
καρφωμένα στ' οργισμένο δέλτα...βαθύ ...πουλί...χιμώ ...λαβή...τυφλή...λαβώ...λαβ...λα ..
βύρινθος άλφα βήτα γάμμα δέλτα...⁶⁹

Ο Σεφέρης στην Αριάδνη περιγράφει μιαν ερωτική συνεύρεση με όλες τις λεπτομέρειες , με χρήση συμβολικών λέξεων χωρίς να καταντά καθόλου χυδαίος. Ο άκρατος ερωτισμός, το φιλήδονο συναίσθημα που τον χαρακτηρίζει διαφαίνεται μέσα απο την επιλογή των λέξεων που χρησιμοποιεί.

68. 18. Μ.Ζ. Κοπιδάκης, *Αριάδνη. Μια σπουδή στον ερωτικό Σεφέρη* (Αθήνα:Πολύτυπο, 1983.) σσ. 29-52

69. Σεφέρης, ο.π., σ.250

9. ΑΣΜΑ ΑΣΜΑΤΩΝ

Προκαλεί ιδιαίτερη έκπληξη ότι το Άσμα Ασμάτων, (που σύμφωνα με την παράδοση, δημιουργός του είναι ο Σολομώντας) ένα βαθύτατα ερωτικό έργο βρίσκεται στις σελίδες της Αγίας Γραφής. Αλλά ο έρωτας είναι δώρο Θεού και η εξύμνησή του δε θα μπορούσε να απουσιάζει απ' τη Βίβλο. Το 28ο βιβλίο της Π. Διαθήκης είναι το τραγούδι των τραγουδιών (Άσμα Ασμάτων), ένα λυρικό ποίημα με πλούσιες εικόνες, μεγαλειώδη νοήματα, βάθος αισθήματος και ευγένεια έκφρασης που κατέχει ιδιάζουσα θέση στην παγκόσμια λυρική ποίηση. Η επικοινωνία του Άσματος ασμάτων με την ελληνική λογοτεχνία αφορμάται από την ελληνιστική μετάφραση των Εβδομήκοντα. Ο τίτλος του ήταν αρχικά Σίρχασσιρείμ, που οι Εβδομήκοντα (οι Γραμματικοί της Αλεξάνδρειας), το μετάφρασαν σε Άσμα Ασμάτων, ύμνος για τον έρωτα. Πρωταγωνιστική ανδρική μορφή είναι ο ίδιος ο βασιλιάς Σολομώντας κι η Σουλαμίτισσα μια νέα κοπέλα που την πήραν στο παλάτι για να γίνει γυναίκα του. Αυτή, όμως, παρά τις βασιλικές εκκλήσεις και τις συμβουλές των άλλων γυναικών της αυλής εξακολουθούσε ν' αγαπάει έναν βοσκό από την πόλη της, στον οποίο έμεινε σταθερά πιστή. Σαν αποτέλεσμα ο βασιλιάς την άφησε ελεύθερη για να ενωθεί με τον αγαπημένο της. Μια άλλη άποψη υποστηρίζει ότι πρόκειται για συλλογή ανεξάρτητων ερωτικών τραγουδιών όπου, σε εναλλασσόμενους στίχους, οι αγαπημένοι εκφράζουν τον αμοιβαίο πόθο τους ενώ κάποτε συμμετέχουν διάφορα πρόσωπα του περιβάλλοντος.

Το ποίημα είχε βρει επιφανείς ερμηνευτές ανάμεσα σε αυτούς ο Σεφέρης που δεν θα μπορούσε να μην ασχοληθεί με ένα κείμενο άκρως ερωτικό «Είναι η έλξη που ασκεί απάνω μου το κείμενο της Παλαιάς Διαθήκης των Εβδομήκοντα που με παρακίνησε να δοκιμάσω την απόδοση του Άσματος των ασμάτων στη σύγχρονη γλώσσας μας» δηλώνει ο Γιώργος Σεφέρης στον πρόλογο της μεταγραφής του το 1965. Μεταγραφή και όχι μετάφραση γιατί ο ίδιος θεωρεί την λέξη αυτή περισσότερο ικανοποιητική για τον μεταγλωτισμό των αρχαίων κειμένων. Η πιο πολυδιαβασμένη μετάφραση του έργου, η μετάφραση Σεφέρη, είναι μία από τις συνολικά είκοσι επτά λογοτεχνικές μεταφράσεις του Άσματος ασμάτων τις οποίες παρουσιάζει η Κίρκη Κεφαλέα,, στη μελέτη της Κραταιά ως θάνατος αγάπη.

Το Άσμα Ασμάτων (ο τίτλος ισοδυναμεί με υπερθετικό, ωραιότατο άσμα) είναι ένα λυρικό τραγούδι με διαλογική μορφή και ερωτικό περιεχόμενο, αποτελείται απο έξι άσματα.: το έργο ειδικότερα περιγράφει τον πόθο δύο αποχωρισμένων εραστών και την επανένωσή τους παρά τα εμπόδια που παρεμβάλλονται. Ορισμένοι μελετητές, διετύπωσαν την υπόθεση ότι στην πραγματικότητα πρόκειται για ανθολογία ερωτικών ή γαμήλιων ασμάτων χωρίς ιδιαίτερη συνοχή μεταξύ τους, ενώ πιστεύεται ότι το έργο παραδόθηκε προφορικά (αφού απαγγελλόταν σε γαμήλιες τελετές), έως ότου κατεγράφη και απέκτησε την τελική του μορφή κατά πάσα πιθανότητα μεταξύ 450-400 π.Χ. Αν και το περιεχόμενο του Άσματος είναι αναμφισβήτητα ερωτικό, ενσωματώθηκε στον εβραϊκό και στον χριστιανικό κανόνα, επειδή ερμηνεύτηκε αλληγορικά: οι Εβραίοι είδαν στο Άσμα μια παράσταση της σχέσης του Γιαχβέ, δηλαδή του Θεού, προς τον περιούσιο λαό του Ισραήλ, ενώ οι χριστιανοί τη σχέση του Χριστού προς την Εκκλησία. Το Άσμα ασμάτων έχει δομή δράματος και αποτελείται από έξι άσματα. Θέμα του έχει την μετ' εμποδίων αγάπη δύο προσώπων που καταλήγει στην τέλεια ένωση.

Απο τους πρώτους κίόλας στίχους, στο προανάκρουσμα διαβάζουμε χαρακτηριστικά :

Άσμα ασμάτων, ὅ ἐστι τῷ Σαλωμών.

Η ΝΥΦΗ

Φιλησάτω με ἀπὸ φιλημάτων στόματος αὐτοῦ, Ασ. Ασ. 1,1
ὅτι ἀγαθοὶ μαστοὶ σου ὑπὲρ οἶνον,
καὶ ὁσμὴ μύρων σου ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα·
μῦρον ἐκκενωθὲν ὄνομά σου.
διὰ τοῦτο νεάνιδες ἠγάπησάν σε, εἰλίκησαν σε ⁷⁰

⁷⁰ . Άσμα Ασμάτων, Μεταγραφή Γιώργος Σεφέρης (Αθήνα : Ίκαρος, 1993) σ. 15

Το Άσμα των Ασμάτων που είναι του Σολομών

Η ΝΥΜΦΗ

Να με φιλήσει με τα φιλιά του στόματός του!
Η αγάλη σου είναι πιο καλή απο το κρασί
Κι η ευωδία των μυρών σου απο όλα τα αρώματα
Μύρο χυμένο το όνομά σου
Για αυτό σε αγαπούν οι κοπέλες

Το πρώτο άσμα (1,1-2,7) έχει να κάνει με την συνάντηση νυμφίου και νύφης την περιγραφή με τρυφερά λόγια των χαρισμάτων του ενός από τον άλλο. Είναι άκρως τρυφερά και ερωτικά τα λόγια που διαβάζουμε:

Ο ΝΥΜΦΙΟΣ

...τί ώραίωθησαν σιαγόνες σου ως τρυγόνος, τράχηλός σου ως όρμίσκοι ⁷¹;.. Ασ. Ασ. 1,10

Η ΝΥΜΦΗ .

...εισαγάγετέ με εις οἶκον τοῦ οἴνου, τάξατε ἐπ' ἐμὲ ἀγάπην ... ⁷¹⁷¹⁷¹⁷²

στηρίσατέ με ἐν μύροις, στοιβάσατέ με ἐν μήλοις, ὅτι τετρωμένη ἀγάπης ἐγώ. Ασ. Ασ. 2,4

Στο δεύτερο άσμα (2,8-3,5) ο χειμώνας πέρασε και ακολουθούν οι νυχτερινοί στοχασμοί της νύφης, η οποία ακούει τη νύχτα τον αγαπημένο της να χτυπάει την πόρτα. Γεμάτη πόθο σηκώνεται να του ανοίξει, αλλά ο αγαπημένος της έχει φύγει. Τον αναζητεί μάταια σ' ολόκληρη την Ιερουσαλήμ, οι φύλακες την χτυπούν και την εμπαίζουν :

Η ΝΥΜΦΗ .

...Ἐπὶ κοίτην μου ἐν νυξὶν ἐζήτησα ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου·

ἐζήτησα αὐτὸν καὶ οὐχ εὔρον αὐτόν· ἐκάλεσα αὐτόν, καὶ οὐχ ὑπήκουσέ μου ⁷³. Ασ. Ασ. 3,1

⁷¹ . Στο ίδιο, σ. 19

Είναι όμορφα τα μάγουλα σου ανάμεσα στα σκουλαρίκια,
κι ο λαιμός σου στα γιορντάνια Ασ. Ασ. 1,10

⁷² . Στο ίδιο, σσ. 22-23

Με έφερε στο σπίτι του κρασιού και ας κυματίζει απάνω μου ηαγάπη.

Θρέψτε με με γλυκίσματα,ζωντανέψτε με μήλα γιατί είμαι λαβωμένη της αγάπης Ασ. Ασ. 2,4

⁷³ . Στο ίδιο , σσ. 28

Στην κοίτη μου νύχτες και νύχτες , ζήτησα τον αγαπά η ψυχή μου,

τονε ζήτησα και δεν τον βρήκα, τονε φώναξα δεν με άκουσε. Ασ. Ασ. 3,1

Στο ο τρίτο άσμα (3,6-5,1) ακούμε τον νυμφίο να υμνεί την ωραιότητα της νύφης, η νύφη καλεί το νυμφίο και εκείνος προσέρχεται:

Ο ΝΥΜΦΙΟΣ

Ἰδοὺ εἰ καλή, ἡ πλησίον μου, ἰδοὺ εἰ καλή. ὀφθαλμοί σου περιστραῖ ἐκτὸς τῆς σιωπῆσεώς σου.
τριχώμά σου ὡς ἀγέλαι τῶν αἰγῶν, αἱ ἀπεκαλύφθησαν ἀπὸ τοῦ Γαλαάδ ⁷⁴. Ασ. Ασ. 4,1

Στο τέταρτο άσμα (5,2-6,3) η νύφη αναμένει με αγωνία την έλευση του νυμφίου, ο οποίος έρχεται για λίγο, ανταλλάζουν στοχασμούς αλλά τελικά φεύγει. Εκείνη αποφασίζει να τον βρει στην πόλη, αλλά μάταια τον αναζητά. Περίλυπη η νύφη μονολογεί για τα χαρίσματα του νυμφίου και βεβαιώνει τις θυγατέρες της Ιερουσαλήμ για την αγάπη που τους δένει:

Η ΝΥΜΦΗ

...Ἐγὼ καθεύδω καὶ ἡ καρδιά μου ἀγρυπνεῖ.
φωνὴ ἀδελφίδου μου κρούει ἐπὶ τὴν θύραν ⁷⁵.... Ασ. Ασ. 5,2

Ακολουθεί το πέμπτο άσμα (: 6,4-8,7), η συνάντηση των δυο νέων, όπου ο νυμφίος και οι θυγατέρες της Ιερουσαλήμ θαυμάζουν την ωραιότητα και τη χάρη της νύφης, τη λάμψη των ματιών της, την αγνότητα και γενικά τα σωματικά της προσόντα. Έχουμε τον γαμήλιο χορό, η νύφη προτρέπει το νυμφίο να προσέλθει για να ευφρανθούν και υμνεί το μεγαλείο της αγάπης:

Ο ΝΥΜΦΙΟΣ

ὡς σπαρτίον τὸ κόκκινον χεῖλη σου καὶ ἡ λαλιά σου ὥραία,
ὡς λέπυρον τῆς ῥοᾶς μῆλόν σου ἐκτὸς τῆς σιωπῆσεώς σου ⁷⁶. Ασ. Ασ. 6,7

74 . Στο ίδιο .σ. 33

Όμορφη που είσαι αγαπημένη, όμορφη που είσαι.
Τα μάτια σου είναι περισσότερα μέσα απο το πέπλό σου.

Η κόμη σου είναι κοπάδι γίδια που ροβολούν απο το Γαλαάδ. Ασ. Ασ. 4,1

75 . Στο ίδιο , σ. 49

76. Στο ίδιο

Όσάν την κόκκινη κλωστή τα χείλια σου
Κι είναι γλυκιά η λαλιά σου
Σαν τη σκελίδα του ροδιού το μάγουλό σου
Μες απο το πέπλο σου. Ασ. Ασ. 6,7

Στο καταληκτικό έκτο άσμα (8,8-14.) υπάρχει μια στιχομυθία μεταξύ της νύφης και των αδελφών της, καθώς επίσης και της νύφης με το νυμφίο όπου είναι διάχυτη η φλόγα και το κάλεσμα της αγάπης τους. Ο βασιλιάς Σολομών, το τρίτο κύριο πρόσωπο, έχει ποθήσει την αγάπη του κρίνου, δηλαδή της βοσκοπούλας και με γλώσσα γλυκειά και ερωτική προσπαθεί να την ελκύσει. Οι γυναίκες της Ιερουσαλήμ προτρέπουν τη γυναίκα να δεχτεί την αγάπη του βασιλιά. Όμως τίποτα δεν μπορεί να αγγίξει την αγάπη των δυο νέω, γιατί η αγάπη τους είναι δυνατή σαν τον θάνατο:

Η ΝΥΜΦΗ

θές με ως σφραγίδα ἐπὶ τὴν καρδίαν σου,

ὡς σφραγίδα ἐπὶ τὸν βραχίονά σου·

ὅτι κραταιὰ ὡς θάνατος ἀγάπη,

σκληρὸς ὡς ἄδης ζῆλος·

περίπτερα αὐτῆς περίπτερα πυρός, φλόγες αὐτῆς ⁷⁷ Ασ. Ασ. 8,6

ὔδωρ πολὺ οὐ δυνήσεται σβέσαι τὴν ἀγάπην,

καὶ ποταμοὶ οὐ συγκλύσουσιν αὐτήν⁷⁸. Ασ. Ασ. 8,7

⁷⁷ Στο ίδιο, .σ.59

Βάλε με σφραγίδα στην καρδιά σου,

Ωσάν σφραγίδα στο μπράτσο σου.

Είναι δυνατή η αγάπη σαν το θάνατο

Και σκληρός ο πόθος σαν τον άδη Ασ. Ασ. 8,6

⁷⁸ . Στο ίδιο, σ. 59

Νερά ποτάμια δεν μπορούν

Να σβήσουν την αγάπη Ασ. Ασ. 8,7

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι στο πρώτο μέρος του Άσματος Ασμάτων περιγράφεται η βαθμιαία γέννηση της αγάπης και στο δεύτερο παριστάνεται η ωρίμανση και η τελείωση αυτής, η ένωση έχει πραγματοποιηθεί και οι δύο εραστές ανταλλάσσουν λόγια αγάπης. Οι εικόνες που επιλέγονται για να περιγραφούν τα επιμέρους χαρακτηριστικά του σώματος του άντρα αντλούνται από τη φύση και είναι ιδιαίτερα αισθησιακές ,στοιχείο που συνδέει το Άσμα με την ερωτική ποίηση των αρχαίων Αιγυπτίων και την λαϊκή ποίηση γενικότερα. Μια κόρη δροσερή, τα στήθη της σαν δίδυμα ζαρκάδια που βόσκουν μες στα κρίνα. Ένα βοσκόπουλο λεβέντης, σβέλτος τρέχει στα βουνά σαν ελαφόπουλο. Αγαπιούνται με αγάπη πανίσχυρη σαν τον θάνατο, «κραταία ως θάνατος αγάπη», και σαρκικό έρωτα. Στο Άσμα Ασμάτων υμνείται σε ποικίλους τόνους, με ζωηρές και, πολλές φορές, τολμηρές εικόνες και σε ωραιότατη λυρική γλώσσα ο έρωτας και τα δυνατά συναισθήματα που συνδέονται μ' αυτόν. Ένα τέτοιο κείμενο επέλεξε ο ερωτικός Σεφέρης να μεταγράψει, που να περιγράφει την εσωτερική του αισθήματος της αγάπης, την λαχτάρα και την επιθυμία του ενός προσώπου για το άλλο, τους αμοιβαίους επαίνους και τη χαρά της ένωσης . Ο Σεφέρης, όχι τυχαία, αναδεικνύει μέσα απο τον ύμνο της αγάπης των δύο προσώπων, το θέμα του ερωτισμού που πάντοτε τον γοήτευε και την συναισθηματική σύγκρουση που είναι ευδιάκριτη στα πρόσωπα που πλέκονται στους στίχους .. Σε όλο το κείμενο υμνούνται η σωματική ομορφιά και η έλξη που έχουν οι αγαπημένοι μεταξύ τους. Περιγράφεται έντονα η λαχτάρα και ο θαυμασμός της νύφης για τον αγαπημένο της, όπως και το καμάρι του νέου για την κοπέλα που αγάπησε. Μέσα στους στίχους εύκολα διακρίνεται η ερωτική επιθυμία, η παρατήρηση των φυσικών θέλγητρων του αγαπημένου προσώπου και η τρυφερότητα μεταξύ του ζευγαριού.

Ίσως, θα μπορούσαμε εύλογα να υποθέσουμε, ο Σεφέρης να ταυτιζόταν με την ερωτική ιστορία του Άσματος, αφού παρόλο που το σκηνικό είναι έντονα ανατολίτικο και χαρακτηριστικό συγκεκριμένης εποχής, το ποίημα περιγράφει με ρεαλισμό και ξεχωριστή ζωντάνια το συναισθηματικό πλούτο που είναι κοινός σ' όλους τους αγαπημένους ανεξάρτητα από τόπο και χρόνο. Το βέβαιο είναι ότι το τολμηρό ερωτικό κείμενο εντάχθηκε στον εβραϊκό και στη συνέχεια στον χριστιανικό κανόνα χάρη στην αλληγορική ερμηνεία του, καθώς για τους εβραίους μελετητές των Γραφών, οι δύο εραστές παραπέμπουν στον Γιαχβέ, τον Θεό, και στον λαό του

Ισραήλ και για τους χριστιανούς παραπέμπουν αντίστοιχα στον Χριστό και στην Εκκλησία. Ότι βέβαια και αν ισχύει οι στίχοι του Άσματος έδωσαν τη δυνατότητα στον Σεφέρη να εκφράσει τον λυρισμό του, να τονίσει τη σχέση ανάμεσα στα δύο φύλα, να σχολιάσει την ένωσή τους, να αναδείξει τις τρυφερές πλευρές του έρωτα.

Συμπεράσματα.

Το ερωτικό ποιητικό έργο του Σεφέρη είναι σπουδαίο, οι τίτλοι των ποιημάτων του ευφάνταστοι και συχνά προδίδουν το ερωτικό περιεχόμενο των ποιημάτων του, που αποδίδουν με έντονο τρόπο τα ανθρώπινα συναισθήματα. Διαβάζοντας Σεφέρη ο αναγνώστης ταξιδεύει σε κόσμους ανεξερεύνητους και καλείται να τους αναλαλύψει ενώ η φωνή του ερωτικού ποιητή υμνεί το ερωτικό συναίσθημα σε κάθε του έκφανση (αγωνία, θλίψη, χαρά, προσμονή, έρωτα, αγάπη, νοσταλγία, ηδονή, οδύνη) με γνησιότητα και ειλικρίνεια. Μέσο έκφρασής του Σεφέρη, οι εικόνες και συναισθήματα που εμπλέκονται με μοναδικό τρόπο στη ποίηση του.

Ο Σεφέρης είναι αναμφισβήτητα ποιητής εντονότατα ερωτικός. Όλοι γνωρίζουμε από την πρώτη κιόλας ποιητική του συλλογή *Στροφή* τον περίφημο *Ερωτικό λόγο* εμπνευσμένο από την ερωτική σχέση του με την Γαλλίδα Ζαγκλίν. Ο Σεφέρης κατόρθωσε να ολοκληρώσει το νόημα και το βάθος της αγάπης, γράφοντας τον Ερωτικό Λόγο, ένα άρτιο δείγμα λυρισμού με το οποίο καταφέρνει να παραστήσει το ερωτικό συναίσθημα όχι σαν υπόθεση προσωπική αλλά σαν ένα αίσθημα κοσμικό, άμεσο που ταυτίζεται με το ωραίο. Κατόρθωσε να αποδώσει όλο το κάλλος και την εσωτερική γοητεία της γυναίκας σαν ύπαρξης και σαν κυρίαρχης μορφής της ζωής. Το συγκεκριμένο ποίημα του αποπνέει ένα άρωμα αισθησιασμού και διάχυτης ηδονής. Ο Σεφέρης παρουσιάζει μια γυναίκα που βρίσκεται προ πολλού στον Άδη και τον θέμα είναι πως θα επικοινωνήσουμε και να μιλήσουμε μαζί της. Ο ποιητής πιστεύει πως αυτό είναι κατορθωτό με τη δύναμη της αγάπης. Μόνο η αγάπη μπορεί να ξεπεράσει τη φύση, έτσι αρχίζει μια μονομαχία ανάμεσα στην φύση και τον άνθρωπο που βάλτηκε να την παραβιάσει.

Λίγο αργότερα έχουμε την ποιητική συλλογή *Στέρνα* του Σεφέρη που είναι στην ουσία η αντανάκλαση του *Ερωτικού Λόγου*. Προσπαθεί εδώ ο ποιητής να δείξει ότι η αγάπη δεν είναι ένα ένστικτο που μας κυριεύει, μια κατάσταση που την δεχόμαστε ηδονικά όπως στον Ερωτικό Λόγο, αλλά ένα αισθητικό και ηθικό αίτημα της ψυχής την στιγμή που αντιμετωπίζει την μοίρα της. Στην *Στέρνα* ο Σεφέρης αποτυπώνει την απαγορευμένη αγάπη του για την ήδη παντρεμένη

Λουκία Φωτοπούλου, την Λού όπως την αποκαλεί ο ίδιος Ο Σεφέρης υπήρξε ο ποιητής που πάντα τον βασάνιζε το θέμα του έρωτα και της αγάπης. Την χαρά όμως και τον ερωτισμό του, έρχεται να επισκιάσει ο φόβος του θανάτου. Η αγάπη είναι η επιτακτική ανάγκη της ψυχής, την στιγμή που αντιμετωπίζει την μοίρα της.

Έπειτα, στην συλλογή *Κίχλη*, στον *Ηδονικό Ελπήνορα* και ειδικότερα την πρώτη σκηνή που είναι και το κατεξοχήν ποίημα όπου η μορφή του Ελπήνορα πρωταγωνιστεί, περιγράφει ο ποιητής τον αισθησιασμό και την επιπόλαια συμπεριφορά που η πιο έντονη ορμή που καθοδηγεί τον Ελπήνορα, τον οποίο έχει κυριεύσει το πάθος της σαρκολαγνείας. όπως δηλώνει ο τίτλος ηδονικός. Ωστόσο, ο ίδιος ο Σεφέρης τον θυμάται και τον ανασταίνει, μιλώντας γι' αυτόν και τους όμοιούς του με συμπάθεια. Ο Σεφερικός Ελπήνορας λειτουργεί μέσα σε ένα ερωτικό περιβάλλον. Είναι ο κακόμοιρος και ηλίθιος σύντροφος, που δίκαια πάσχει, ως φορέας του κακού και έρμαιο των παθών του και της ηδονής ακόμα και αν δεν ήθελε στην τελική να είναι τέτοιος. Χάνει μια άλλη, ονειρεμένη ζωή που θα μπορούσε να ζήσει, εξαιτίας του ότι υποκύπτει στα ερωτικά του πάθη, είναι ο άνθρωπος που εκπροσωπεί τη μετριότητα, την επιπολαιότητα, τη φτώχεια του νου. Ένας χαρακτήρας που είναι απλώς συμπαθητικός, μόνο και μόνο επειδή όλοι βρεθήκαμε κάποιες στιγμές στη θέση του.

Στην ίδια συλλογή, *Κίχλη - Το ναυάγιο της Κίχλης - Το Φώς*, ο ποιητής που έχει βιώσει την εμειρία της αγάπης, έχει χάσει κάθε στοιχείο της προσωπικής του ταυτότητας, ελπίζει στην αγάπη εκφραζόμενος με έναν στίχο δανεισμένο από ένα άγνωστο Λατίνο ποιητή που περιγράφει την παραμονή της γέννησης της Αφροδίτης. Η αγάπη που εκφράζεται με αυτή την εικόνα δεν είναι ούτε ο έρωτας ούτε η λαγνεία αλλά μια διπλή αναγέννηση στο φώς και στο σκοτάδι:

όποιος ποτέ του δεν αγάπησε θ' αγαπήσει,
στο φως

Η Σεφερική *Κίχλη* κλείνει με μian εικόνα που αποτυπώνει την διπλή φύση του φωτός- αγάπης του ποιητή. Ο Σεφέρης μέσα στο φώς αποκτά ξαφνικά οντότητα. Έγινε ο γυρισμός του στο μεγάλο σπίτι που είναι λουσμένο στο φώς και ο ίδιος δεν ξέρει τι να πρωτοκοιτάξει μέσα σε αυτό το απερίγραπτο θαύμα. Νοιώθει πως η πλησμονή της ζωής είναι συνυφασμένη με την παρέλευση

του τέλου, του θανάτου. Φώς και σκοτάδι είναι ένα . Η *Κίχλη* του Σεφέρη υπήρξε το όνειρο ενός κουρασμένου και τρομαγμένου ανθρώπου που για αυτόν η αγάπη είναι η σανίδα σωτηρίας του, ακόμη και αν είναι απαραίτητη προϋπόθεση να συνυπάρξει το γέλιο με το δάκρυ.

Στο *Ημερολόγιο Καταστώματος 'Τ'* , στο ποίημα *Έγκωμη*, ο Σεφέρης που υπήρξε άκρως ερωτικός ποιητής, αφορμάται από τα αισθησιακά πόδια της Εγωμίτισσας, τα οποία υπήρξαν η έμπνευση του για την συγγραφή του συγκεκριμένου ποιήματος. Σύμφωνα με τον Αντρέα Καραντώνη είναι ένα ποίημα που μπορεί να θεωρηθεί σαν ένας ύμνος στην ομορφιά. Με την περιγραφή τους αρχίζει και τελειώνει με τρόπο κυκλικό το ποίημα του. Με αφορμή την αισθησιακή εικόνα της νεαρής εργάτριας ο Σεφέρης υπερβαίνει τα ταπεινά, ανθρώπινα όρια του αισθησιασμού και μέσω της αλληγορίας της ανάληψης κατορθώνει να μετουσιώσει τον πόθο για το σωματικό κάλλος σε αναζήτηση της άφθαρτης ψυχικής ομορφιάς που είναι κάτι απόλυτο, αιώνιο και μοναδικό

Στην ίδια συλλογή, με το ποίημα *Επικαλέω τοι την θεόν* Ο Σεφέρης έχοντας επισκεφτεί το χώρο όπου βρισκόταν το Ιερό της Αφροδίτης στην Παλαίπαφο (χωριό Κούκλια) της Κύπρου, καταθέτει την προσωπική του εμπειρία και την συνταιριάζει ποιητικά με τα όσα γνωρίζει ότι συνέβαιναν στο χώρο αυτό κατά την αρχαιότητα. Για τον Σεφέρη το γυναικείο σώμα παραμένει πάντα το σύμβολο της ηδονής, προσπαθεί να προκαλέσει το ερωτικό ενδιαφέρον με κάθε θεμιτό και αθέμιτο μέσο. Προσφέρει στον άνθρωπο ευχαρίστηση με τον αισθησιασμό του αλλά με την ηδονή βλέπουμε να συνυπάρχει και η οδύνη. Η χαρά και ο πόνος που προκαλεί ο έρωτας είναι πάντα συνυφασμένα και αλληλένδετα συναισθήματα.

Παραμένοντας στην παραπάνω συλλογή, στο ποίημα *Ο Δαίμων της Πορνείας* ο Γιώργος Σεφέρης, εστιάζει στα τραγικά γεγονότα της ερωτικής ζωής του βασιλιά Πέτρου, που αποτέλεσαν και την αιτία του τραγικού θανάτου του. Ουσιαστική πρόθεση του ποιητή ήταν να επισημάνει τις τραγικές συνέπειες του αχαλίνωτου ερωτικού πάθους, μέσα από μια μοιραία, αναπόφευκτη αλυσίδα γεγονότων, ρίχτοντας το κέντρο βάρους στις διάφορες εκφάνσεις της προδοσίας και της εξαπάτησης που αποτυπώνονται στο ποίημα. Πυροδοτούμενες από το ερωτικό πάθος, ο βασιλιάς βρήκε φρικτό θάνατο, πληρώνοντας τις συνέπειες των ακόρεστων ερωτικών επιθυμιών του.

Ο δαίμονας της πορνείας οδηγεί του ανθρώπους σε λανθασμένες επιλογές, οι οποίες με τη σειρά τους επιφέρουν βαρύτατες συνέπειες .Ανεξάρτητα από την εποχή που έζησαν τα ιστορικά πρόσωπα που επιλέγει ο ποιητής, οι συμπεριφορές, τα ελαττώματα ή οι αρετές τους, είναι ενδεικτικές για τον τρόπο σκέψης των ανθρώπων σε κάθε εποχή. Όσο κι αν οι άνθρωποι τονίζουν emphatic τη μοναδικότητά τους, επί της ουσίας κινούνται στα ίδια δεδομένα όρια της ανθρώπινης συμπεριφοράς, επαναλαμβάνοντας αέναα τα ίδια λάθη και υποκύπτοντας στις ίδιες επιθυμίες .

Στο *Τετράδιο Γυμνασμάτων*, στα *Περιστατικά*, στο ποίημα *Αριάδνη* περιγράφει μιαν ερωτική συνεύρεση με όλες τις λεπτομέρειες , με χρήση συμβολικών λέξεων χωρίς να καταντά καθόλου χυδαίος. Ο άκρατος ερωτισμός, το φιλήδονο συναίσθημα που τον χαρακτηρίζει διαφαίνεται μέσα απο την επιλογή των λέξεων που χρησιμοποιεί. Απο τον τίτλο κιόλας καταλαβαίνουμε πως πρόκειται για ερωτικό ποίημα. Η Αριάδνη ετυμολογικά είναι η ιερή, η αγνή. Η ρίζα –αδ προέρχεται απο το ρήμα ανδάνω, απο το ρήμα τέρπομαι που σημαίνει ευχαριστώ, τέρπω. Μ' αυτήν την έννοια η Αριάδνη είναι η φιλήδονη, μία έκφραση της Πάνδημου Αφροδίτης.

Τέλος, προκαλεί ιδιαίτερη έκπληξη το γεγονός ότι ασχολήθηκε με το το Άσμα Ασμάτων, ένα βαθύτατα ερωτικό έργο που βρίσκεται στις σελίδες της Αγίας Γραφή. Με ιδιαίτερα τρυφερή και καλαίσθητη γλώσσα μεταγράφει ένα κείμενο που περιγράφει την ιστορία του πόθο δύο αποχωρισμένων εραστών και την επανένωσή τους παρά τα εμπόδια που συναντούν, γιατί αγαπιούνται με αγάπη πανίσχυρη σαν τον θάνατο, κραταιά ως θάνατος αγάπη και σαρκικό έρωτα.. Ένα τέτοιο κείμενο επέλεξε ο ερωτικός Σεφέρης να μεταγράψει, που να περιγράφει την εσωτερίκευση του αισθήματος της αγάπης, την λαχτάρα και την επιθυμία του ενός προσώπου για το άλλο, τους αμοιβαίους επαίνους και τη χαρά της ένωσης .Δεν είναι τυχαίο που η πιο πολυδιαβασμένη μετάφραση του έργου, είναι η μετάφραση Σεφέρη. παρεμβάλλονται.

Ίσως, θα μπορούσαμε εύλογα να υποθέσουμε, ο Σεφέρης να ταυτιζόταν με τις ερωτικές ιστορίες των ποιημάτων που περιγράφει, εκφράζοντας έτσι με ρεαλισμό και ξεχωριστή ζωντάνια το συναισθηματικό πλούτο που είναι κοινός σ' όλους τους αγαπημένους ανεξάρτητα από τόπο και

χρόνο. Το βέβαιο είναι ότι τα τολμηρά ερωτικά του κείμενα του έδωσαν τη δυνατότητα να εκφράσει τον λυρισμό του, να τονίσει τη σχέση ανάμεσα στα δύο φύλα, να σχολιάσει την ένωσή τους, να αναδείξει τις τρυφερές πλευρές του έρωτα αλλά και την κατάντια που προκαλεί η άφηση σε υπέρμετρα συναισθήματα. Το έργο που άφησε ο Σεφέρης αποτελεί σημαντική παρακαταθήκη, αφού η θεματική τους έχει διαχρονική ισχύ. Τον Σεφέρη τον χαρακτηρίζει η λατρεία για τη γυναίκα, το ρομάντζο, ο συναισθηματισμός, ο έντονος αισθησιασμός. Το ποιητικό έργο του Σεφέρη είναι γεμάτο απο συναισθήματα τέτοια που ακόμη και αν τα σώματα των αγαπημένων βρίσκονται μακριά, οι ψυχές τους είναι κοντά. Εκεί αποτυπώνεται με ενάργεια ο έρωτας, η αγάπη, η λαγνεία, η ηδονή και η οδύνη του έρωτα, συναισθήματα που αναζωπυρώνονται με ιδιαίτερη δυναμική, τέτοια που αγγίζει την ψυχή του αναγνώστη ο οποίος δύναται να εκφραστεί μέσω των ποιημάτων αυτών, αλλά και να ταυτιστεί, αφού τα συναισθήματα που εκφράζονται, είναι όχι μόνο όμοια με τα δικά του αλλά ταυτόχρονα διαχρονικά και πανανθρώπινα. Σε όλο το ποιητικό ερωτικό του έργο υμνούνται η σωματική ομορφιά και η έλξη που έχουν οι αγαπημένοι μεταξύ τους. Περιγράφεται και διακρίνεται στον μέγιστο βαθμό η ερωτική επιθυμία και η τρυφερότητα. Υμνείται σε ποικίλους τόνους, με ζωντανές και, πολλές φορές, τολμηρές εικόνες και σε ωραιότατη λυρική γλώσσα ο έρωτας και τα δυνατά συναισθήματα που συνδέονται μ' αυτόν. Ο Σεφέρης, αναδεικνύει μέσα στην ποίησή του το θέμα του ερωτισμού που πάντοτε τον γοήτευε και την συναισθηματική σύγκρουση που είναι ευδιάκριτη στα πρόσωπα που πλέκονται στους στίχους του.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Beaton, Roderick., Γιώργος Σεφέρης: Περιμένοντας τον Άγγελο: Βιογραφία. Μτφρ. Μίκα Προβατά, Αθήνα : Ωκεανίδα, 2003
- Lucia Marcheselli Loukas.,
«Γυναικεία φωνή και ρυθμός στον Ερωτικό Λόγο του Γιώργου Σεφέρη », στο : Μιχάλης Πιερής (επιμ.), Γιώργος Σεφέρης το ζύγισμα της καλοσύνης, (Αθήνα: Μεσόγειος, 2004), σ.310
- Vitti, Mario. , *Φθορά και λόγος. Εισαγωγή στην ποίηση του Γιώργου Σεφέρη* , Αθήνα: Εστία, 1994
- Α. Κ. Χριστοδούλου., *Ένα ποιήμα σαν παραμύθι. Του Γιώργου Σεφέρη.Εξηγημένο και σχολιασμένο κατά λέξη* , Αθήνα: Gutenberg, 2016
- Αντζακά, Σοφία., *Η άλλη ζωή στην ποίηση του Γιώργου Σεφέρη*, Αθήνα : 1974
- Γεωργής, Γιώργος, *Ο Σεφέρης περί των κατα την χώραν σκαιών* (Αθήνα: Σμίλη, 1991)
- Γιώργος, Σεφέρης., *Άσμα Ασμάτων, Μεταγραφή* , Αθήνα : Ίκαρος, 1993
- Γραιοκού , Πάνος., *Μελέτες πάνω στην ποίηση του Σεφέρη. Η Στροφή- Η Στέρνα – Το μυθιστόρημα. Ποιόν άνθρωπο περιγράφει ο κύριος Στρατής Θαλασσινός*, Αθήνα : Γ. . Κυπαρίου, 1967
- Δημητρακόπουλος , Φ.Α., *Για τον Σεφέρη και για την Κύπρο*, Αθήνα, 1992

- Καραντώνης, Αντρέας., *Ο ποιητής Γιώργος Σεφέρης* , Αθήνα: Γαλαξίας, 1963
- Λουίζος, Ευάγγελος Λ., «Ένα απόγευμα στην Έγκωμη», στο : Για τον Σεφέρη. Τιμητικό Αφιέρωμα στα τριάντα χρόνια της Στροφής, (Αθήνα : Ανατύπωση Ερμής, 1981), σσ 22-23.
- Κοπιδάκης, Μ.Ζ, *Αριάδνη. Μια σπουδή στον ερωτικό Σεφέρη*, Αθήνα:Πολύτυπο, 1983
- Μαλάνος, Τίμος., *Η ποίηση του Σεφέρη και η κριτική μου* , Αθήνα :Πρόσπερος, 1982
- Μάνος, Ανδρέας., *Το Αγγελικό και Μαύρο Φώς* , Αθήνα: Γιώργος Δαρδανος, 2000
- Παναγιώτου, Γιώργος , *Πραγματολογικά και ερμηνευτικά σχόλια στο ποιήμα του Σεφέρη Μυθιστόρημα ΙΣΤ΄* , Αθήνα : Ανάτυπο, Πόρφυρας τεύχος 140, 2011
- Παρίσης, Νικήτας , Γιώργος Σεφέρης. *Ο ποιητής και το ποιητικό του έργο*, Πατάκη : Αθήνα, 2008
- Σεφέρης, Γιώργος., *Ποιήματα*, Αθήνα : Ίκαρος, 2014
- Στασινοπούλου, Μαρία, *Χρονολόγιο-Εργογραφία Γιώργου Σεφέρη [1900-1971]*, Αθήνα: Μεταίχμιο, 2000.
- Τσάτσου, Ιωάννα ,*Ο αδελφός μου Γιώργος Σεφέρης*, Αθήνα: Εστία, 1975